

ЗАТВЕРДЖУЮ

Ректор Центральноукраїнського
державного університету
імені Володимира Винниченка
доктор юридичних наук, професор
Євген СОБОЛЬ

«02» лютого 2023 року

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення
результатів дисертації

Нечепорук Яни Сергіївни

на тему: «Іншомовна підготовка в історії розвитку вітчизняної
професійної освіти у льотних навчальних закладах України
(друга половина ХХ – початок ХХІ століття)»,

поданої на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Витяг з протоколу №12 фахового семінару кафедри педагогіки та спеціальної освіти Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка від 02 лютого 2023 року.

ПРИСУТНІ члени фахового семінару кафедри педагогіки та спеціальної освіти Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка:

1. Рацул Анатолій Борисович, завідувач кафедри педагогіки та спеціальної освіти, кандидат педагогічних наук, професор.
2. Савченко Наталія Сергіївна, професор кафедри педагогіки та спеціальної освіти, доктор педагогічних наук, професор.
3. Окольніча Тетяна Володимирівна, доцент кафедри педагогіки та спеціальної освіти, доктор педагогічних наук, професор.
4. Філоненко Оксана Володимирівна, доцент кафедри педагогіки та спеціальної освіти, доктор педагогічних наук, професор.
5. Бабенко Тетяна Василівна, доцент кафедри педагогіки та спеціальної освіти, кандидат педагогічних наук, доцент.
6. Дубінка Микола Михайлович, доцент кафедри педагогіки та спеціальної освіти, кандидат педагогічних наук, доцент.
7. Завітренко Долларес Жораївна, доцент кафедри педагогіки та спеціальної освіти, кандидат педагогічних наук, доцент.
8. Кашуба Людмила Володимирівна, доцент кафедри педагогіки та спеціальної освіти, кандидат педагогічних наук, доцент.
9. Кравцова Тетяна Олександрівна, доцент кафедри педагогіки та спеціальної освіти, кандидат педагогічних наук, доцент.

10. Краснощок Інна Петрівна, доцент кафедри педагогіки та спеціальної освіти, кандидат педагогічних наук, доцент.

11. Ляшенко Ростислав Олександрович, старший викладач кафедри педагогіки та спеціальної освіти, кандидат педагогічних наук.

12. Перцов Олександр Володимирович, старший викладач кафедри педагогіки та спеціальної освіти, кандидат педагогічних наук.

13. Руденко Тетяна Володимирівна, доцент кафедри педагогіки та спеціальної освіти, кандидат педагогічних наук, доцент.

Інші присутні на засіданні фахового семінару кафедри педагогіки та спеціальної освіти Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка:

1. Нечепорук Яни Сергіївни, здобувач.

2. Калініченко Надія Андріївна, професор кафедри природничих наук та методик їх навчання Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка, доктор педагогічних наук, професор.

Порядок денний: обговорення основних наукових результатів дисертації Нечепорук Яни Сергіївни, на тему: «Іншомовна підготовка в історії розвитку вітчизняної професійної освіти у льотних навчальних закладах України (друга половина ХХ – початок ХХІ століття)», поданої на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Науковий консультант:

Савченко Наталія Сергіївна, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки та спеціальної освіти Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка.

Рецензенти:

Калініченко Надія Андріївна, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри природничих наук та методик їх навчання Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка;

Окольнича Тетяна Володимирівна, доктор педагогічних наук, професор, доцент кафедри педагогіки та спеціальної освіти Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка;

Філоненко Оксана Володимирівна, доктор педагогічних наук, професор, доцент кафедри педагогіки та спеціальної освіти Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка.

Головуюча на засіданні фахового семінару – Філоненко Оксана Володимирівна, доктор педагогічних наук, професор, доцент кафедри педагогіки та спеціальної освіти Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка.

Шановні члени кафедри педагогіки та спеціальної освіти, запрошені. Розпочинаємо засідання: на порядку денному обговорення основних наукових результатів дисертації Нечепорук Яни Сергіївни, на тему: «Іншомовна підготовка в історії розвитку вітчизняної професійної освіти у

льотних навчальних закладах України (друга половина XX – початок XXI століття)», поданої на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Науковий консультант – Савченко Наталія Сергіївна, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки та спеціальної освіти Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка.

Робота виконана на кафедрі педагогіки та спеціальної освіти в Центральноукраїнському державному університеті імені Володимира Винниченка. Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (протокол № 13 від 22 червня 2017 року).

Для викладу основних положень дисертаційного дослідження слово надається Я. С. Нечепорук.

Нечепорук Я. С.: Шановний завідуючий кафедрою, шановні члени кафедри, шановні рецензенти, дозвольте представити дисертаційне дослідження на тему: «Іншомовна підготовка в історії розвитку вітчизняної професійної освіти у льотних навчальних закладах України (друга половина XX – початок XXI століття)».

В Україні проблема оволодіння іноземною мовою стала одним із найважливіших напрямів державної політики в галузі вищої освіти, оскільки те, що невелика кількість фахівців володіють іноземною мовою, обмежує можливості держави в освоєнні нових технологій, гальмує міжнародну інтеграцію української науки і виробництва.

Враховуючи прискорений процес глобалізації та інтеграції, що спостерігається в усіх політичних, економічних та соціальних галузях, слід також визнати й активне поширення тенденції розвитку міжнародної науково-технічної співпраці українських фахівців з їх закордонними колегами. Успішна комунікація передбачає якісну мовну підготовку.

За роки своєї незалежності Україна ратифікувала основні конвенції в галузі освіти, що були прийняті під егідою ЮНЕСКО і Ради Європи, підписала Болонську угоду, почавши в XXI ст. перехід на рівневу вищу освіту і показала у такий спосіб, що державна політика України спрямована на інтеграцію у світовий простір. Інтеграція у світове економічне співтовариство передбачає визнання нової ролі іноземної мови як міжнародного інструменту професійного спілкування, що сприяє підвищенню мотивації вивчення іноземних мов технічними спеціалістами держави. Серед них особливе місце посідають фахівці авіаційної галузі. Міжнародна організація цивільної авіації (International Civil Aviation Organization, ICAO) визнає однією із обов'язкових умов діяльності авіаційного персоналу – володіння англійською мовою на робочому рівні (the 4th Operational Level).

Все це сформувало для України, як для інвестиційно привабливої країни, потребу у вивченні та оволодінні англійською мовою, як мовою міжнародного спілкування фахівців авіаційній галузі. Аналіз літератури і стану практики мовної підготовки авіаційних кадрів засвідчив, що напрям

розвитку іншомовної підготовки у льотних навчальних закладах країни в основному відповідає світовим тенденціям, однак перед українськими льотними вищими закладами освіти стоїть завдання пошуку нових організаційних форм іншомовної підготовки льотного персоналу, як у межах традиційних систем, так і в розширенні загальнонавчальних форм іншомовної підготовки іншими, альтернативними засобами, що рекомендовані Міжнародною організацією цивільної авіації. Поряд із цим, аналіз сучасної літератури з різноманітних питань іншомовної підготовки в льотних навчальних закладах свідчить про необхідність дослідження вітчизняного культурно-історичного досвіду організації іншомовної підготовки в закладах вищої освіти: відтворення цілісної картини іншомовної підготовки у льотних навчальних закладах України в окреслений історичний період є важливим і актуальним завданням історико-педагогічної науки. Присутня необхідність розглянути як зміна освітніх парадигм вплинула на вирішення проблеми іншомовної підготовки фахівців льотної галузі.

Аналіз джерельної бази дає підстави стверджувати, що історико-педагогічний аспект вивчення іноземних мов у закладах авіаційного профілю не був предметом системного вивчення й окремого аналізу.

Освітній процес у закладах вищої освіти авіаційного профілю має свою специфіку, що посилюється наступними *суперечностями* між:

- необхідністю використання загальної та авіаційної англійської мови для виконання професійних обов'язків фахівцями льотної галузі і повільним процесом удосконалення програм з професійної англійської мови для підвищення рівня іншомовної підготовки в закладах авіаційної освіти;

- потребою організації якісного процесу іншомовної підготовки у закладах освіти авіаційного спрямування на базі міжнародних стандартизованих вимог, з урахуванням національних особливостей та відсутністю історико-педагогічних досліджень, що стосуються аналізу стану іншомовної підготовки у льотних навчальних закладах;

- наявністю потреби в авіаційному персоналі на міжнародному ринку праці та відсутністю складених екзаменів з фахових дисциплін англійською мовою в процесі професійної підготовки в льотних навчальних закладах України, що дало б можливість отримати ліцензію пілота європейського зразка та працевлаштуватись за кордоном;

- необхідністю практичного засвоєння професійної англійської мови і відсутністю іншомовного професійного середовища в межах льотних закладів освіти;

- реальним внеском саме українських учених та педагогів у розвиток проблем авіаційної галузі та іншомовної підготовки авіафахівців й відсутністю детального висвітлення окресленого аспекту.

зкладах України (друга половина ХХ – початок ХХІ століття).

Отже, недостатня розробленість наукової проблеми, її актуальність, наявність суперечностей і необхідність їхнього розв'язання зумовили вибір теми дослідження **«Іншомовна підготовка в історії розвитку вітчизняної професійної освіти у льотних навчальних закладах України (друга**

половина ХХ – початок ХХІ століття)». Відповідно до Закону України «Про освіту» (2017 р.) термін «заклад вищої освіти» вживається замість терміну «вищий навчальний заклад», тому в роботі їхнє використання є взаємозамінним і тотожним.

Мета дослідження – на основі цілісного історичного аналізу педагогічної теорії і практики виявити навчально-методичні тенденції та особливості вивчення іноземної (англійської) мови у закладах освіти авіаційного профілю у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. та визначити основні напрями застосування історико-педагогічного досвіду в сучасній практиці.

Відповідно до теми і мети визначено такі **завдання дослідження**:

1. Обґрунтувати теоретико-методологічні засади дослідження.
2. Проаналізувати історіографію та джерельну базу дослідження.
3. Проаналізувати особливості реорганізації іншомовної професійної підготовки майбутніх авіаційних фахівців у льотних навчальних закладах України середини ХХ – початку ХХІ ст..
4. Визначити та обґрунтувати періодизацію розвитку іншомовної професійної льотної підготовки України.
5. Дослідити зміст, форми, методи організації іншомовної підготовки льотних навчальних закладів у визначених періодах її розвитку.
6. Актуалізувати перспективні можливості творчого використання результатів дослідження, що ефективно впливатимуть на стан професійної іншомовної підготовки у льотних закладах України та на рівень володіння іноземною мовою майбутніх авіафахівців.

Об’єкт дослідження – генеза вивчення іноземних мов у закладах освіти авіаційного профілю.

Предмет дослідження – тенденції вивчення іноземних мов та розвиток їх теоретичних основ і практики у процесі іншомовної професійної підготовки льотних навчальних закладів України середини ХХ – початку ХХІ ст.

Хронологічні межі дослідження охоплюють 1961–2007 рр. Вибір *нижньої хронологічної межі* (1961 р.) зумовлений Постановою № 468 від 27 травня 1961 р. «Про поліпшення вивчення іноземних мов», у якій визначено необхідність удосконалення процесу викладання іноземних мов у загальноосвітніх школах, середніх спеціальних і вищих навчальних закладах.

Верхня хронологічна межа (2007 р.) пов’язана із виданням Резолюції А36-11 Асамблеї ІКАО щодо «Знання англійської мови для ведення радіотелефонного зв’язку». Практична реалізація резолюції була здійснена у березні 2008 р., коли усі країни-члени ІКАО звітували щодо впроваджених заходів щодо забезпечення положень Резолюції.

Даний документ зазначає, що у разі невиконання вимог резолюції до 5 березня 2011 р. країна-учасник має оновити та направити до Міжнародної організації цивільної авіації власний план удосконалення процесу іншомовної підготовки для льотного персоналу та шляхи його впровадження. У резолюції також наполегливо рекомендується на регулярній основі оновлювати даний

план після березня 2011 р. до моменту забезпечення повної відповідності міжнародним вимогам. Рекомендовано визначити у плані, коли і яким чином країна-учасник забезпечить повне дотримання вимог щодо володіння мовою і як країна-учасник зменшуватиме ризики, пов'язані з недотриманням вимог протягом періоду удосконалення та стандартизації процесу іншомовної підготовки.

У першому розділі – «Історико-педагогічні передумови зародження вітчизняної системи підготовки авіаційних кадрів України» – здійснено аналіз історико-педагогічних передумов зародження вітчизняної системи підготовки авіаційних кадрів, нормативно-правової бази щодо розвитку та функціонування льотних закладів освіти цивільної авіації та здійснення льотної іншомовної професійної підготовки, факторів формування іншомовної професійної підготовки в Україні, основ Міжнародного співробітництва та вступу країни до Міжнародної організації цивільної авіації, що дозволило об'єктивно представити еволюцію процесу підготовки авіаційних кадрів.

У другому розділі – «Розвиток іншомовної підготовки у професійній освіті льотних навчальних закладів України (середина ХХ – початок ХХІ ст.) як історико-педагогічна проблема» – проаналізовано розвиток іншомовної підготовки у професійній освіті льотних навчальних закладів України (середина ХХ – початок ХХІ ст.) як історико-педагогічну проблему, здійснено аналіз джерельної та історіографічної бази дослідження іншомовної підготовки в історії розвитку вітчизняної професійної освіти у льотних навчальних закладах України, виокремлено і обґрунтовано періодизацію розвитку іншомовної професійної підготовки авіаційних фахівців в Україні (середина ХХ – початок ХХІ ст.).

У третьому розділі – «Теоретичні засади та термінологічний апарат дослідження» – уточнено сутність ключових понять, розглянуто особливості викладання мови для спеціальних цілей (Language for Specific Purposes) у процесі розвитку професійної іншомовної підготовки у льотних навчальних закладах, проаналізовано сучасні вимоги Міжнародної організації цивільної авіації щодо іншомовної підготовки в льотних навчальних закладах України, окреслено базові кваліфікаційні вимоги до викладачів англійської мови та до процесу професійної іншомовної підготовки фахівців авіаційної галузі.

У четвертому розділі – «Навчально-методичне забезпечення процесу іншомовної професійної підготовки в льотних навчальних закладах у другій половині ХХ – початку ХХІ ст.» – здійснено аналіз тенденцій, змісту, форм, методів, особливостей навчально-методичного забезпечення викладання іноземної мови в льотних закладах освіти в окреслених періодах.

У п'ятому розділі – «Перспективи, тенденції та напрями модернізації системи підготовки фахівців авіаційної галузі у сучасних умовах» – розкрито основні проблеми, перспективи, тенденції і напрями модернізації системи підготовки авіаційних фахівців у сучасних умовах. Аналіз європейського досвіду щодо підготовки авіаційного персоналу свідчить про те, що вона здійснюється згідно вимог Міжнародної організації цивільної авіації та

Європейської конференції цивільної авіації (ЕСАС) та включає фахові рівні професійної підготовки льотного складу такі, як: пілот-аматор, пілот-спортсмен, приватний пілот, комерційний пілот, лінійний пілот авіакомпанії та кваліфікований пілот-інструктор.

Аналіз теоретико-методологічних засад дослідження було здійснено за основними методологічними рівнями: філософським, загальнонауковим та конкретнонауковим. Визначено, що філософська методологія є вищим рівнем методології як науки і визначає вихідні положення дослідження, загальну стратегію принципів пізнання особливостей явищ, процесів, сфер діяльності.

Загальнонауковий рівень методології представлений наступними науковими підходами: історико-педагогічним, порівняльно-історичним, хронологічним та діахронічним, феноменологічним, системним, діяльнісним, парадигмальним та антропологічним. Історико-педагогічний підхід дав можливість розкрити проблеми іншомовної підготовки авіаційних фахівців у льотних навчальних закладах України другої половини ХХ – початку ХХІ ст. Порівняльно-історичний підхід дозволив здійснити аналіз і зіставлення соціально-педагогічних явищ, які дають можливість виявлення позитивних тенденцій у вивченні іноземних мов у галузевих закладах вищої освіти. Хронологічний та діахронічний підходи мали на меті визначити хронологічні межі періодів розвитку іншомовної підготовки у вітчизняних льотних закладах освіти другої половини ХХ – початку ХХІ ст. Таким чином було здійснено періодизацію досліджуваного періоду. Феноменологічний підхід дозволив розкрити значення деяких суб'єктивних подій, історичних процесів та їх вплив на розвиток іншомовної підготовки у вітчизняних льотних закладах освіти.

Конкретнонауковий рівень методології у дисертаційному дослідженні представлений такими підходами, як: особистісний, компетентнісний, акмеологічний.

Зазначені підходи ґрунтуються на сукупності методологічних *принципів*: узгодженості та спільності цілей, єдиної основи, неповної детермінованості, неперервності процесу коригування цілей системи, сатисфакції, комплексності підходу, повної системи.

Вказані методологічні підходи створюють підґрунтя для реалізації завдання щодо підготовки майбутніх авіаційних фахівців до успішної іншомовної комунікації в їхньому академічному, соціокультурному та професійному оточенні, розвитку навичок міжособистісних відносин і готовності до роботи у команді, що є вкрай важливим для майбутніх авіаційних фахівців.

Проаналізовані історіографія та джерельна база дослідження іншомовної підготовки у льотних закладах України дозволили констатувати залежність іншомовної підготовки у професійній освіті льотних закладів України досліджуваного періоду від цілей і завдань розвитку держави у цій галузі.

У післявоєнний період були створені передумови для формування галузевої системи підготовки та навчання кадрів цивільної авіації, яка

повинна була стати одним із найважливіших елементів системи розвитку цивільного повітряного флоту держави. Міжнародне співробітництво та вступ країни до Міжнародної організації цивільної авіації (ІКАО) обумовили необхідність володіння авіафахівцями іноземною мовою і як результат – їх готовність до здійснення професійної діяльності. Встановлено, що на основі аналізу нормативно-правової бази країни щодо розвитку та функціонування вищих льотних закладів освіти цивільної авіації як чиннику формування професійної авіаційної освіти, вона здійснювалась за такими напрямками: перепідготовка і підвищення кваліфікації льотного складу; покращення якості підготовки фахівців; здійснення науково-дослідницьких робіт із питань льотної придатності цивільних повітряних суден; підготовка кадрів вищого рівня, зокрема інструкторів.

Аналіз питання історико-педагогічних передумов зародження системи підготовки авіаційних кадрів здійснено відповідно до: 1) розвитку науково-технічного прогресу у сфері літакобудування та авіаційного пасажироперевезення на початку ХХ ст.; 2) виникнення і становлення льотної іншомовної професійної підготовки у контексті історичних умов та факторів, що обумовили необхідність володіння авіаційними фахівцями іноземною мовою, до яких віднесено, насамперед, міжнародне авіаційне співробітництво та вступ країни до організації цивільної авіації (ІКАО); 3) розвиток нормативно-правового забезпечення функціонування вищих льотних закладів освіти цивільної авіації та здійснення льотної іншомовної професійної підготовки. Доведено, що у досліджуваний період відбувається пошук місця іншомовної підготовки як складової системи освіти авіаційних фахівців: від повного її заперечення (на той час авіаційні фахівці не послуговувалися іноземною мовою як професійною, що обумовлювалося відсутністю міжнародних пасажироперевезень) до визнання її обов'язковості.

Проаналізовано особливості реорганізації іншомовної професійної підготовки майбутніх авіаційних фахівців у льотних навчальних закладах України середини ХХ – початку ХХІ ст. Створення у 60-ті рр. ХХ ст. загальноосвітньої бази з іноземної мови дало можливість створити основи іншомовної професійної підготовки для майбутніх авіаційних фахівців. При цьому спостерігалася тенденція вивчення іноземної мови як складного предмету, що потребує засвоєння граматичних, фонетичних правил, заучування напам'ять слів, висловів або ж, навіть, цілих речень. 70-ті рр. ХХ ст. характеризувалися активізацією діяльності фахівців щодо професійної іншомовної підготовки, що полягала, насамперед, у виданні методичних посібників для майбутнього авіаційного персоналу, створенні окремих підрозділів (кафедр) з вивчення іноземної мови, застосуванні рекомендацій провідних лінгвістів-методистів, а також вивченні умов організації процесу профільного навчання іноземної мови у немовних закладах освіти, зокрема, питання координації навчання іноземної мови з профільними дисциплінами. Розвиток професійної іншомовної підготовки у льотних закладах освіти у 80-ті рр. ХХ ст. характеризується формуванням процесу іншомовної підготовки для майбутніх авіаційних фахівців на базі п'яти видів навчальної діяльності:

аудіювання, говоріння, читання, переклад, письмо. Найголовнішим досягненням іншомовної підготовки в льотних навчальних закладах у 90-х рр. ХХ ст. стало використання іноземних посібників для іншомовної підготовки льотного персоналу за стандартами та вимогами ІКАО. При цьому успішне оволодіння авіаційною англійською (англійська мова професійного спрямовання (авіаційна)) забезпечувалося активною практичною роботою із зануренням у професійне середовище.

Визначено та обґрунтовано періодизацію розвитку іншомовної професійної льотної підготовки України (середини ХХ ст. – початку ХХІ ст.): I – іншомовна підготовка у процесі зародження льотної освітньої системи цивільної авіації в умовах технічного переозброєння (1961–1970 рр.); II – міжнародне співробітництво та роль іншомовної підготовки майбутніх авіафахівців в освітній системі цивільної авіації (1971–1984 рр.); III – іншомовна підготовка під час трансформації мереж і структур загальної і вищої освіти, зокрема, авіаційної (1985–1992 рр.); IV – перехід до загальноприйнятих міжнародних стандартів і вимог в іншомовній професійній льотній підготовці за часів незалежності України (1993–2007 рр.).

Кожному періоду були притаманні певні тенденції розвитку іншомовної підготовки в льотних закладах освіти. Перший період (1961–1970 рр.) характеризується державним визнанням необхідності володіння іноземною мовою, принаймні, на базовому рівні. Підтвердженням цього стало прийняття низки нормативних актів та документів, що змушували усі заклади освіти (включаючи льотні) здійснювати показову активність у процесі іншомовної підготовки, адже за відсутності якісного навчального забезпечення, фахових викладачів та загальної мотивації це було практично неможливо. Другий період (1971–1984 рр.) вирізнявся активізацією роботи викладацького складу льотних закладів освіти під час складання навчальних програм та написання посібників і методичних матеріалів з професійної англійської мови. На фоні тогочасної активної міжнародної співпраці, курсанти були більш вмотивовані і зацікавлені у вивченні авіаційної англійської мови. Знання мови стало для авіаційного фахівця можливістю для кар'єрного зростання. Третій період (1985–1992 рр.) характеризується введенням іноземної мови в освітній процес авіаційних фахівців як обов'язкової. На окресленому етапі в льотних закладах освіти формуються два обов'язкові види професійної англійської мови (авіаційної): фразеологія радіообміну та загальна англійська мова, що викладається з урахуванням п'яти видів мовленнєвої діяльності. Для четвертого періоду (1993–2007 рр.) характерним є обов'язкове володіння авіаційними фахівцями професійною англійською мовою на 4-му Робочому рівні (за шкалою ІКАО). В цей час спостерігається загальна стандартизація процесу викладання та критеріїв оцінювання авіаційного персоналу щодо знань з англійської мови, доступність різноманітних навчальних матеріалів та онлайн платформ, які забезпечують високий професійний рівень сучасного авіаційного фахівця.

Досліджено розвиток змісту, форм і методів організації професійної іншомовної підготовки у льотних навчальних закладах упродовж визначених історичних періодів. Професійна іншомовна підготовка майбутніх авіаційних фахівців трактується як цілісна система, що базується на органічному поєднанні традиційних та інноваційних засобів навчання за принципом їх взаємного доповнення. Система іншомовної підготовки фахівців даної галузі включає наступні компоненти: зміст, методи і прийоми формування професійно значущих якостей, ефективні засоби, специфічні процесуальні принципи, методи і критерії оцінювання професійної готовності до комунікації іноземною мовою, функціонування яких детерміновано цілями професійної підготовки й принципами конструювання моделей процесу, які фокусують міжпредметні зв'язки та відносини у вирішенні педагогічних завдань такої підготовки. Акцентовано, що одним із основних завдань системи підготовки майбутніх пілотів є не тільки формування всебічно розвиненої, здатної до прийняття нестандартних рішень в особливих умовах особистості, але й формування внутрішньої готовності майбутнього фахівця до опанування професією та професійної самореалізації. Зважаючи на динамічні зміни у сферах світової політики та економіки, розвиток електроніки та робототехніки, що призводить до активного впровадження автоматизованих систем управління на підприємствах-виробниках ракетно-космічної галузі та авіаційної промисловості, нового значення набуває професійна підготовка фахівців авіаційної галузі. Доведено, що підготовка майбутніх фахівців авіаційної галузі у вищих закладах освіти покликана забезпечити отримання системних знань, професійних умінь та навичок, що є основою підготовки професіоналів та сприяти формуванню готовності до ефективного виконання професійних обов'язків. Основними професійними функціями фахівців авіаційної галузі є: забезпечення безпечного, регулярного і впорядкованого руху повітряних суден. Цей вид професійної діяльності, в якій фахівець повинен дотримуватися всіх правил безпеки та забезпечувати чіткість у дотриманні правил та інструкцій, передбачає високий рівень знань з англійської мови.

Доведено, що поява поняття мови для спеціальних цілей (English for Specific Purposes) обумовлена виникненням низки подібних тенденцій, зокрема: вимогами сучасного світу, нововведеннями у лінгвістиці, зміною фокусу на потреби здобувачів. При цьому авіаційній англійській мові притаманні свої конкретні завдання, зміст, критерії володіння мовою, умови її застосування, а також інші професійні особливості, що відрізняють її від вивчення в будь-якій іншій професійній галузі. Доведено, що до викладачів авіаційної англійської мови у закладах освіти для льотного персоналу визначаються документами ІКАО і мають певні особливості, до яких віднесено не лише освіту і досвід викладання, а й обізнаність із авіацією, знайомство з міжкультурними аспектами спілкування, прагнення до постійного професійного вдосконалення. Підкреслено необхідність ознайомлення з особливостями та специфікою авіаційної галузі (питання організації повітряного/наземного руху, особливості вантажних перевезень,

обмін повідомлень в кабіні екіпажу, стандартні та нестандартні ситуації, обмін інформації) викладачів авіаційної англійської мови.

Актуалізовано перспективні можливості творчого використання результатів дослідження, що ефективно впливатимуть на стан професійної іншомовної підготовки у льотних закладах України та на рівень володіння іноземною мовою майбутніх авіафахівців. Виокремлено проблеми та актуальні напрями модернізації професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців авіаційної галузі. До них віднесено: 1) складність викладачу/експерту з професійної англійської мови зрозуміти та вникнути у професійну специфіку льотної галузі. Вирішенням такої проблеми є залучення до розробки навчального матеріалу експертів з предметних питань, зокрема фахівців авіаційної галузі, які долучаються до рецензування та редагування обраного контенту; 2) різний рівень володіння англійською мовою студентів/курсантів. Вирішенням цієї проблеми може бути запровадження обов'язкової вимоги щодо надання відповідного сертифікату з англійської мови, що визначає рівень знань із загальної англійської мови. Такий підхід дозволив би визначити початковий рівень знань здобувачів з англійської мови, що вступають до льотних навчальних закладів; 3) відсутність поєднання специфічних навичок викладання мови та розуміння професійного іншомовного середовища. Одним із шляхів вирішення проблеми поєднання специфічних навичок викладання мови та розуміння професійного іншомовного середовища є співпраця викладачів англійської мови і практиків, фахівців льотної галузі, зокрема пілотів/диспетчерів. Важливим є проведення навчальних занять з авіаційної англійської мови та участі у них авіаційних фахівців-практиків; 4) дослідження питання щодо визначення основних проблем та перспектив модернізації вітчизняної системи підготовки авіаційних фахівців в сучасних умовах XXI ст. дозволило виявити проблему у підготовці сучасних авіаційних фахівців у льотних закладах України, пов'язану із відсутністю ліцензії, яка дозволяє здійснювати польоти у повітряному просторі інших країн. З метою підготовки конкурентоспроможних авіаційних фахівців необхідним є введення обов'язкового викладання професійних предметів англійською мовою. Доведено, що впровадження дистанційної форми навчання стало викликом часу та одночасно прогресивним кроком. При цьому необхідністю лишається адаптація нових технологій до українських освітніх умов.

Проведене дослідження не вичерпує всіх напрямів вирішення проблеми іншомовної підготовки майбутніх фахівців авіаційної галузі України. До перспективних напрямів належить пошук нової методики іншомовної професійної підготовки майбутніх авіаційних фахівців в умовах дистанційної освіти.

Дякую за увагу!

Здобувачу було задано **10 запитань**, на які доповідач надав обґрунтовані відповіді та пояснення.

Запитання задавали:

Дубінка Микола Михайлович, доцент кафедри педагогіки та спеціальної освіти, кандидат педагогічних наук, доцент. Шановна Яно Сергіївно, чи розглядали Ви історичний вклад України у процес розвитку іншомовної підготовки в льотних закладах освіти в окреслені вами періоди?

Нечепорук Я. С.: Дякую за запитання. Загалом робота підсвідомо пронизана ідеєю про спростування загального образу країни, як єдиного джерела інтелектуальної власності, що було створено протягом окресленого періоду на території сучасної України і безпосередньо українцями у сфері цивільної авіації та в освітньому процесі авіаційної галузі. Дана наукова робота спрямована на відображення національних особливостей вагомого внеску саме України у розвиток радянської цивільної авіації в цілому та процесу іншомовної підготовки в льотних закладах освіти зокрема.

КПІ (відкритий на базі повітроплавний гурток, учасниками якого були Ігор Сікорський, брати Кас'яненки) як колиска вітчизняного літакобудування.

Київ, Харків – як перші осередки цивільної авіації радянської України

Саме український лінгвіст М.В. Ляховицький зробив великий вклад у розробку теорії професійно-орієнтованого викладання іноземної мови. Він обґрунтував принцип професійної направленості навчального матеріалу під час вивчення іноземної мови у немовних навчальних закладах.

Слід згадати вітчизняного лінгвіста, англійського філолога, педагога, доктора педагогічних наук, українця за походженням, одесита, В.Л. Скалкіна, який запропонував дев'ять принципів навчання діалогічному мовленню. Щоправда він назвав їх «основні методичні положення».

Ґрунтовна робота вітчизняних науковців та викладачів іноземної мови у льотних закладах України в сфері розвитку викладання авіаційної англійської мови (складання програм, написання підручників та методичних посібників).

Дубінка Микола Михайлович, доцент кафедри педагогіки та спеціальної освіти, кандидат педагогічних наук, доцент. Шановна Яно Сергіївно, що саме дав вступ країни до Міжнародної організації цивільної авіації ІКАО для розвитку вітчизняної іншомовної підготовки в льотних закладах?

Нечепорук Я. С.: Дякую за запитання. Вступ країни до Міжнародної організації цивільної авіації (ІКАО) стали не лише одним із факторів забезпечення планомірного розвитку міжнародної цивільної авіації, безпеки польотів на міжнародних авіалініях, а також створення нових авіаліній, аеропортів, а й обумовили необхідність володіння авіафахівцями іноземною мовою і як результат – їх готовність до здійснення професійної діяльності. Доведено, що вимоги до вивчення іноземної мови авіаційними спеціалістами, визначені ІКАО, знайшли відображення у вітчизняному законодавстві щодо особливостей підготовки льотних екіпажів до виконання міжнародних польотів.

Бабенко Тетяна Василівна, доцент кафедри педагогіки та спеціальної освіти, кандидат педагогічних наук, доцент. Шановна Яно Сергіївно, враховуючи теперішню ситуацію та можливі спекуляції історичними фактами, чи досліджували ви у вашій роботі нормативно-правові

документи згідно з якими після розпаду СРСР Україна стала повноправним членом Міжнародної організації цивільної авіації?

Нечепорук Я. С.: Дякую за запитання. Учасниками ІКАО є близько 190 держав, у тому числі, на основі правонаступництва, й Україна. З 9 вересня 1992 року Україна стала членом ІКАО, приєднавшись до Конвенції про міжнародну цивільну авіацію (заява Прем'єр-міністра України від 28.07.1992 Уряду США про приєднання України до Конвенції про міжнародну цивільну авіацію. Крім Чиказької конвенції Україна є Стороною у 28 багатосторонніх угодах міжнародного повітряного права під егідою ІКАО, включаючи Угоду про транзит при міжнародних повітряних сполученнях (м. Чикаго, 1944 р.), Кодифіковану Конвенцію про уніфікацію деяких правил міжнародних повітряних перевезень, яка з 06.05.2009 замінила собою в Україні так звану «Варшавську систему».

Краснощок Інна Петрівна, доцент кафедри педагогіки та спеціальної освіти, кандидат педагогічних наук, доцент. Шановна Яно Сергіївно, коли вперше було зафіксовано серед вимог до підготовки авіаційних фахівців певний рівень володіння англійською мовою?

Нечепорук Я. С.: Дякую за запитання. Декрету в 1921 році «Про повітряні пересування». Декрет запровадив вимоги щодо обліку аеродромів, посадочних майданчиків, ангарів та інших споруд, а також льотного складу і літаків; встановив допуски щодо керування повітряними суднами лише особам, які пройшли випробування на звання пілота; визначив організацію польотів іноземних літаків над територією країни. Ухвалення постанови «Про викладання німецької, англійської та французької мов» від 16 вересня 1940 р., яка визначала обсяг знань з іноземної мови, а саме: кожен студент, який закінчує вищу школу, повинен вміти вільно читати спеціальну літературу та користуватися розмовною мовою іноземною мовою. З цією метою пропонувалося запровадити у вищих навчальних закладах викладання іноземних мов протягом 4 років навчання по 2-3 години на тиждень.

Кравцова Тетяна Олександрівна, доцент кафедри педагогіки та спеціальної освіти, кандидат педагогічних наук, доцент. Шановна Яно Сергіївно, чи можете ви зазначити як змінювався зміст навчання іноземної мови в кожен з періодів в процесі підготовки авіафахівців у закладі вищої освіти?

Нечепорук Я. С.: Дякую за запитання. З 1961 до 1970 р. через суттєвий брак практичного матеріалу, підручників та методичних рекомендацій стосовно іншомовної підготовки в льотних закладах, через недостатню кількість спеціалістів та викладачів, які б займались питанням вивчення англійської мови крізь призму авіаційної спеціалізації, а також через відсутність гострої необхідності у льотних спеціалістів вивчати іноземну мову, іншомовна підготовка в цивільній авіації була обмежена вивченням мови на рівні старших класів школи або ж англійської мови для немовних навчальних закладів.

1971-1991 рр. В цей період іншомовна професійна підготовка авіаційної галузі зазнає кардинальних позитивних змін. На той час не спостерігалось

тенденції виокремити спеціальну дисципліну для вивчення професійної іноземної мови, хоча процес розвитку вивчення іноземної мови для спеціальних цілей (Language for specific purposes LSP) було розпочато. Підхід до вивчення іноземної мови у вітчизняних льотних навчальних закладах залишався комплексним та загальним, з урахуванням деяких професійних потреб у знанні іноземної мови.

Зміст програми був розрахований на вивчення англійської мови протягом трьох курсів: близько 300 год. Після I, II, III семестрів передбачено складання заліків, після закінчення курсу – екзамена.

Згідно з архівними документами (програмами) на той час викладалась одна дисципліна «Англійська мова», яка мала на меті надати базові знання з Загальної англійської мови та :

- 1) володіти навичками радіотелефонних переговорів за програмою «повітря-земля»;
- 2) читати літературу зі спеціальності для отримання необхідної інформації;
- 3) бути в змозі знайти необхідну інформацію в іноземних засобах масової інформації.

Саме в той час процес іншомовної підготовки для майбутніх авіаційних спеціалістів став будуватись на п'яти видах навчальної діяльності, за якими наразі оцінюють володіння загальною англійською мовою (General English): аудіювання, говоріння, читання, переклад, і в якості допоміжної діяльності іноді застосовувалось письмо.

Сучасний період (з 1993-2007) іншомовної підготовки в льотних закладах освіти характеризується: розподілом дисциплін на «Загальна англійська мова», «Англійська мова (професійного спрямування), «Радіообмін (фразеологія)»

Кількість годин: близько 600 годин (за 2-4).

Завітренко Долларес Жораївна, доцент кафедри педагогіки та спеціальної освіти, кандидат педагогічних наук, доцент. Шановна Яно Сергіївно, перерахуйте, на основі яких вітчизняних льотних навчальних закладів України здійснювалась підготовка авіаційних фахівців і ви брали це до уваги?

Нечепорук Я. С.: Дякую за запитання. *Національний авіаційний університет.* 25 серпня 1933 року на базі авіаційного факультету Київського машинобудівного інституту був заснований Київський авіаційний інститут.

У подальшому його назва змінювалася: Київський інститут цивільного повітряного флоту (1947 рік), Київський інститут інженерів цивільної авіації (1965 рік), Київський міжнародний університет цивільної авіації (1994 рік), Національний авіаційний університет (2000 рік).

Льотна Академія НАУ. 1951 р. Кіровоградського військового авіаційного училища льотчиків дальньої авіації

З 1960-до 1978 р. Кіровоградська школа вищої льотної підготовки Цивільної авіації.

1978 р. на базі Кіровоградської школи вищої льотної підготовки Цивільної авіації почало функціонувати Кіровоградське вище льотне училище Цивільної авіації

Кіровоградської ШВЛП Кіровоградського льотно-штурманського училища цивільної авіації. Це середній спеціальний навчальний заклад успішно виконувало покладені на нього завдання з 1971 по 1986 рр.

У 1993 р. постановою Кабінету Міністрів України навчальному закладу було присвоєно статус Державної льотної академії України.

У 2011 р. конференція трудового колективу – розглянула і підтримала пропозицію про приєднання ДЛАУ до структури Національного авіаційного університету

Кременчуцький льотний Коледж. У 1960 році було створено заклад під назвою *Льотне училище цивільного повітряного флоту.*

В 1991 р. навчальний заклад було прийнято до системи Міністерства освіти і науки України.

З 1993 р. заклад Міністерства перейменовано на «льотний коледж».

Згідно Розпорядження Кабінету Міністрів України у 2019 р.

Кременчуцький льотний коледж передано до сфери управління Міністерства внутрішніх справ України шляхом його приєднання до *Харківського національного університету внутрішніх справ* як відокремленого структурного підрозділу.

Завітренко Долларес Жораївна, доцент кафедри педагогіки та спеціальної освіти, кандидат педагогічних наук, доцент. Шановна Яно Сергіївно, в яких льотних закладах України вами було впроваджено результати дослідження?

Нечепорук Я. С.: Дякую за запитання. Кременчуцький льотний коледж Харківського Національного університету внутрішніх справ МВС України; Слов'янський фаховий коледж Національного авіаційного університету; Національний авіаційний університет НАУ Льотна академія Національного авіаційного університету; Кіровоградське льотне училище НАУ Навчальний центр ПАТ «МООК «УРГА»»

Рацул Анатолій Борисович, завідувач кафедри педагогіки та спеціальної освіти, кандидат педагогічних наук, професор. Шановна Яно Сергіївно, назвіть історичні умови становлення та розвитку професійної іншомовної підготовки в авіаційній галузі?

Нечепорук Я. С.: Дякую за запитання. На початковому етапі однозначно слід назвати активний розвиток авіаційної інженерії та літакобудування у КПІ та Київському авіаційному інституті ЦА. Функціонування цивільної авіації, на території України що розпочалось 25 травня 1924 р. регулярними рейсами між Харковом, Одесою та Києвом. Потреба повітряного флоту країни у кваліфікованих льотно-технічних кадрах, відповідно створення вищих та середньо-спеціальних навчальних закладів ЦА. У липні 1930 року в країні з'явився перший навчальний заклад – Ленінградський інститут ЦПФ, а в серпні 1933 року – Київський авіаційний інститут ЦПФ. Стрімкий післявоєнний розвиток галузевих систем

різноманітних видів транспорту (залізничне та авіаційне сполучення зокрема). Саме тоді виникла необхідність у підготовці висококваліфікованих кадрів цивільної авіації і створенні резерву фахівців різного профілю. Новим стимулом для модернізації процесу вивчення іноземної мови стала ухвалення постанови від 27. 05. 1961 «Про покращення вивчення іноземних мов», відповідно до якої Міністерству вищої та середньої спеціальної освіти належало у 2-місячний термін внести зміни до навчальних планів університетів для того, щоб особи, які закінчують їх, вільно володіли іноземною мовою. Стрімкий розвиток цивільної авіації в країні та розширення географії міжнародних польотів у післявоєнний час неухильно призвели до необхідного розвитку міжнародного співробітництва в розробці та дотриманні єдиних норм і правил безпечного перевезення пасажирів, вантажів і виконання авіаційних робіт. Для країни вона набрала юридичної сили лише 14 листопада 1970 року. В наказі Міністерства цивільної авіації від 08.04.1985 № 77 «Про затвердження і введення в дію Настанов з виконання польотів у цивільній авіації (НВП ЦА-85)» щодо особливостей підготовки екіпажів до виконання міжнародних польотів: «Члени екіпажу, допущені до виконання міжнародних польотів, мають знати: командир повітряного судна, другий пілот, штурман та бортрадист – радіотелефонну фразеологію англійською мовою, бортінженер (бортмеханік) та бортоператор – англійська мова в обсязі, необхідному для забезпечення технічного обслуговування повітряного судна». Окрім того, різкий перелом у ставленні до авіаційної англійської відбувся на початку 90-х рр., коли авіакомпанії почали закуповувати або брати в оренду літаки закордонного виробництва у двочленному складі екіпажу. Тепер, поряд з радіообміном з диспетчером, екіпаж мав взаємодіяти з кабінною приладовою інформацією, у тому числі й сприймати повідомлення англійською від автоінформатора в момент повідомлення від нього про критичні режими польоту літака.

Ляшенко Ростислав Олександрович, ст. викладач кафедри педагогіки та спеціальної освіти, кандидат педагогічних наук, доцент. Шановна Яно Сергіївно, які наукові джерела склали теоретичні основи вашого дослідження?

Нечепорук Я. С.: Дякую за запитання. Аналіз наукової літератури, що стосувалась окресленої теми дослідження засвідчив, що науковці досить активно вивчали проблему іншомовної підготовки. До прикладу, видатні мовознавці такі як Н. Гез, Г. Китайгородська, М. Ляховицький, О. Миролубов, Ю. Пасов, Є. Полат, Г. Рогова, С. Фоломкіна, С. Шатілов розглядали іноземну мову як єдиний та унікальний засіб спілкування. Інші ж науковці (В. Базуріна, О. Волченко, М. Князян, Р. Мартинова, С. Ніколаєва, В. Черниш та ін.) вивчали особливості іншомовної підготовки вчителів іноземних мов. Вплив іноземної мови на рівень професійної культури фахівців немовних спеціальностей вивчали Д. Білінський, Я. Бойко, В. Вишневська, С. Кожушко, С. Козак, Ж. Ніколаєва, О. Тарнопольський та ін.

Окремі напрямки проблем професійної підготовки льотного складу з іноземної мови вивчали науковці Кіровоградської льотної академії В. Асріян, Л. Герасименко, Є. Кміта, О. Ковтун, О. Москаленко, М. Пашенко, В. Півень, Г. Пухальська, Т. Тарнавська, І. Файнман та ін.

Особливим доробком у питанні формування мовної компетентності майбутніх фахівців авіаційної галузі (пілоти та авіадиспетчери) визначаються дослідження О. Ковтун, в якому представлено теоретичні та методичні аспекти процесу професійної підготовки майбутніх працівників авіакомпаній.

Ляшенко Ростислав Олександрович, ст. викладач кафедри педагогіки та спеціальної освіти, кандидат педагогічних наук, доцент. Шановна Яно Сергіївно, охарактеризуйте виділені вами періоди розвитку іншомовної підготовки майбутніх авіафахівців.

Нечепорук Я. С.: Дякую за запитання. 1) (1961-1970 рр.) іншомовна підготовка у процесі зародження льотної освітньої системи цивільної авіації в умовах корінного технічного переозброєння; 2) (1971-1984 рр.) іншомовна підготовка майбутніх авіафахівців в освітній системі цивільної авіації в період міжнародного співробітництва; 3) (1985-1992 рр.) іншомовна підготовка під час трансформації мереж і структур авіаційної освіти в Україні; 4) (1993-2007 рр.) іншомовна підготовка в період переходу до загальноприйнятих міжнародних стандартів і вимог до іншомовної професійної льотної підготовки за часів незалежності України.

ВИСТУПИЛИ:

Науковий консультант: Савченко Н. С., доктор педагогічних наук, професор:

1. Оцінка роботи здобувача у процесі підготовки дисертації: виконання індивідуального плану наукової роботи та індивідуального навчального плану.

У процесі підготовки дисертації Нечепорук Яна Сергіївна виконала індивідуальний план наукової роботи у повному обсязі. Всі заплановані види робіт були виконані своєчасно. Здобувачка плідно співпрацювала з науковим консультантом протягом усього терміну навчання в докторантурі.

2. Актуальність теми дисертаційної роботи.

В Україні проблема оволодіння іноземною мовою стала одним із найважливіших напрямів державної політики в галузі вищої освіти, оскільки те, що невелика кількість спеціалістів володіють іноземною мовою, обмежує можливості держави в освоєнні нових технологій, гальмує міжнародну інтеграцію вітчизняної науки і виробництва.

Враховуючи прискорений процес глобалізації та інтеграції, що спостерігається в усіх політичних, економічних та соціальних галузях, слід також визнати й активне поширення тенденції розвитку міжнародної науково-технічної співпраці вітчизняних спеціалістів з їх закордонними колегами. Успішна комунікація передбачає якісну мовну підготовку співрозмовників (партнерів).

Інтеграція у світове економічне співтовариство передбачає визнання нової ролі іноземної мови як міжнародного інструменту професійного

спілкування, що сприяє підвищенню мотивації вивчення іноземних мов технічними спеціалістами держави. Серед них особливе місце посідають спеціалісти авіаційної галузі. Міжнародна організація цивільної авіації (ІКАО) визнає однією із обов'язкових умов діяльності авіаційного персоналу – володіння англійською мовою на робочому рівні (the 4th Operational Level).

Все це сформувало для України, як для інвестиційно привабливої країни, потребу у вивченні та оволодінні англійською мовою, як мовою міжнародного спілкування в галузі авіаційних спеціалістів. Аналіз літератури і стану практики вітчизняної мовної підготовки авіаційних кадрів засвідчив, що напрям розвитку іншомовної підготовки у вищих льотних навчальних закладах країни в основному відповідає світовим тенденціям, однак перед українськими льотними вищими закладами освіти стоїть завдання пошуку нових організаційних форм іншомовної підготовки льотного персоналу, як у межах традиційних систем, так і в розширенні загальнонавчальних форм іншомовної підготовки іншими, альтернативними засобами, що рекомендовані ІКАО.

Саме тому аналіз сучасної літератури з різноманітних питань іншомовної освіти та підготовки в льотних навчальних закладах свідчить про необхідність дослідження вітчизняного культурно-історичного досвіду організації іншомовної підготовки в закладах вищої освіти: відтворення цілісності картини та з'ясування закономірностей підготовки радянських авіаційних спеціалістів на території України з середини ХХ століття і до наших часів. Відтворення цілісності картини і визначення закономірностей розвитку іншомовної підготовки під час дослідження вітчизняного культурно-історичного досвіду організації мовної підготовки в рамках вищої освіти є важливим та актуальним історико-педагогічним завданням сучасності. Крім того, здійснюючи системне вивчення та аналіз історичного досвіду, можна здійснити, по-перше, застосування прогресивних методик, що використовуватимуться у процесі сучасної іншомовної освіти, та, по-друге, уникнення можливих помилкових кроків у цій сфері.

В історії вивчення іноземних мов у вищій професійній освіті є моменти, що дозволяють пов'язати різні історичні епохи і показати, як окремі політичні рішення чи реформи, що приймалися або здійснювались у певний історичний період, позитивно чи негативно впливали на вирішення проблеми іншомовної підготовки у закладах льотної освіти України. На різних етапах становлення і розвитку нашої держави підготовка льотного персоналу мала різний характер. У перші десятиліття радянського періоду у зв'язку з пролетаризацією вищої освіти і наявністю такого поняття, як «залізна завіса», іншомовна складова технічної освіти була вилучена з навчальних програм та набула факультативного характеру.

Вивчення іноземної мови професійного спрямування, як правило, є випереджаючим фактором у формуванні необхідних компетенцій. Вивчаючи мову за спеціалізованими текстами, слухаючи лекції іноземною мовою, що було звичним явищем у дореволюційні часи, студенти мають змогу знайомитись з професійноорієнтованою інформацією, професійною

термінологією, принципами роботи іноземної техніки безпосередньо мовою оригіналу, а не через призму викладацьких перекладів. Не менш важливе значення в сучасних умовах академічної мобільності набуває вміння викладачів авіаційних навчальних закладів подавати матеріал предмета іноземною мовою.

Наразі підготовка авіаційних спеціалістів у закладах вищої освіти авіаційного профілю регламентується загальними, галузевими державними та міжнародними нормативно-правовими актами (Закони України «Про освіту» (2017 р.) та «Про вищу освіту» (2014 р.), Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013), вимогами та стандартами Міжнародної Організації цивільної авіації (ІСАО).

Отже, враховуючи тенденції до пошуку шляхів удосконалення процесу вивчення іноземної мови в авіаційних закладах освіти, актуальною є необхідність дослідження та вивчення процесу іншомовної підготовки майбутніх авіаційних фахівців у період з кінця ХХ – початку ХХІ століть. Саме цей період в історії іншомовної підготовки майбутніх авіаційних фахівців характеризувався численними процесами реформування в системі вивчення іноземних мов (активний пошук нових форм, методів і засобів навчання; комп'ютеризація освітнього процесу в авіаційних навчальних закладах; стандартизація підготовки фахівців авіаційної галузі та підвищення вмотивованості майбутніх спеціалістів шляхом визначення та ознайомлення студентів/курсантів з чіткими вимогами щодо володіння іноземною мовою в процесі професійної авіаційної діяльності; застосування та ефективного впровадження міжнародних вимог і стандартів підготовки авіаційних спеціалістів у сфері вивчення авіаційної іноземної мови).

3. Зв'язок роботи з науковими програмами, темами, планами.

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до науково-дослідної теми кафедри педагогіки та менеджменту освіти (нині кафедри педагогіки та спеціальної освіти) Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (нині Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка) «Соціально-професійне становлення особистості» (державний реєстраційний № 0116U003481), у рамках якої автором досліджено педагогічні теорії і практики, виявлено навчально-методичні тенденції та особливості вивчення іноземної (англійської) мови у закладах вищої освіти авіаційного профілю у другій половині ХХ – на початку ХХІ століття та визначено основні напрями застосування історико-педагогічного досвіду в сучасній практиці.

Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (протокол № 13 від 22 червня 2017 року).

4. Наукова новизна і теоретичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що *вперше*:

– цілісно та всебічно охарактеризовано теорію і практику іншомовної підготовки в історії розвитку вітчизняної професійної освіти у льотних навчальних закладах України (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.),

з'ясовано її теоретичні, організаційні та змістові засади; визначено та обґрунтовано періодизацію іншомовної підготовки в історії розвитку вітчизняної професійної освіти у льотних навчальних закладах України в означених хронологічних межах:

1) (1961–1970 рр.) іншомовна підготовка у процесі зародження льотної освітньої системи цивільної авіації в умовах технічного переозброєння;

2) (1971–1984 рр.) іншомовна підготовка майбутніх авіафахівців в освітній системі цивільної авіації в період міжнародного співробітництва;

3) (1985–1992 рр.) іншомовна підготовка під час трансформації мереж і структур загальної і вищої освіти, зокрема авіаційної;

4) (1993–2007 рр.) іншомовна підготовка в період переходу до загальноприйнятих міжнародних стандартів і вимог до іншомовної професійної льотної підготовки за часів незалежності України;

– проаналізовано нормативно-правове забезпечення та динаміку розвитку іншомовної підготовки майбутніх авіаційних фахівців;

– виокремлено та проаналізовано провідні тенденції зміни змістовного навчально-методичного наповнення іншомовної професійної підготовки в льотних навчальних закладах України в кожному з визначених періодів;

– конкретизовано та охарактеризовано різницю щодо вимог до викладачів з авіаційної англійської мови;

Уточнено:

– провідні аспекти, положення, що складають теоретичні основи професійної іншомовної підготовки в авіаційній галузі;

– поняттєвий апарат дослідження: «професійна підготовка», «готовність до діяльності», «професійна іншомовна підготовка майбутніх авіаційних фахівців».

Подальшого розвитку в дослідженні набули:

– історіографія та класифікація джерельної бази дослідження;

– вивчення конкретно-історичних умов (соціальні, економічні, політичні) становлення та розвитку професійної іншомовної підготовки в авіаційній галузі; нормативно-законодавчої бази професійної іншомовної підготовки авіаційних фахівців в Україні другої половини ХХ – початку ХХІ ст.; навчально-методичне забезпечення процесу іншомовної підготовки майбутніх авіафахівців в умовах дистанційної освіти.

До наукового обігу введено маловідомі та раніше невідомі архівні матеріали, які забезпечують усебічне дослідження теорії і практики розвитку професійної іншомовної підготовки авіаційних фахівців в Україні другої половини ХХ – початку ХХІ ст.

5. Наукове та практичне значення дослідження.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що інформація, отримана під час дослідження, імплементована в роботу з курсантами та слухачами Льотної Академії Національного авіаційного університету. Проаналізовані, систематизовані та узагальнені фактологічні матеріали, джерельна база та архівні документи можуть бути основою для майбутніх наукових робіт з історії педагогіки; для доповнення та оновлення

змісту навчальних курсів з іноземної мови професійного спрямування, історії вітчизняної авіації, теорії професійної освіти, у процесі підготовки навчально-методичного матеріалу та укладанні підручників, посібників із зазначених дисциплін.

Одержані дані та фактологічний матеріал можуть бути використані в діяльності авіаційних закладів освіти, льотних шкіл та навчальних льотних центрів вітчизняних авіакомпаній, спеціалізованих мовних шкіл, що викладають авіаційну іноземну мову.

6. Повнота викладення матеріалу дисертації в наукових публікаціях.

Результати дисертаційного дослідження висвітлено у 37 наукових публікаціях (з них 31 – одноосібна), серед яких: *наукові публікації, які відображають основні наукові результати докторської дисертації*: 13 статей у наукових періодичних виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України; 4 статті у закордонних наукових періодичних виданнях; 1 монографія; 3 статті (у співавторстві) у наукових періодичних виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та Scopus; *наукові публікації, які додатково відображають наукові результати докторської дисертації*: 1 навчально-методичний посібник, 15 тез, що були оприлюднені на конференціях різного рівня: II Міжнародна науково-практична конференція «Dynamics of the Development of World Science» (Канада, Ванкувер, 2019), IX Міжнародна науково-практична конференція «Perspectives of World Science and Education» (Японія, Осака, 2020), V Міжнародна науково-практична конференція «Science, Society, Education: Topical Issues and Development Prospects» (Україна, Харків, 2020), VI Міжнародна науково-практична конференція «Science, Society, Education: Topical Issues and Development Prospects» (Україна, Харків, 2020), X Міжнародна науково-практична конференція «Modern Science: Problems and Innovations» (Швеція, Стокгольм, 2020), VIII Міжнародна науково-практична конференція «Fundamental and Applied Research in the Modern World» (США, Бостон, 2021), X Міжнародна науково-практична конференція «European Scientific Discussions» (Італія, Рим, 2021), VIII Міжнародна науково-практична конференція «Results of Modern Scientific Research and Development» (Іспанія, Мадрид, 2021), I Міжнародна науково-практична конференція «Recent Advances in Scientific World» (Мексика, Монтеррей, 2021), X Міжнародна науково-практична конференція «International Scientific Innovations in Human Life» (Великобританія, Манчестер, 2022), X Міжнародна науково-практична конференція «Innovations and Prospects of World Science» (Канада, Ванкувер, 2022), X Міжнародна науково-практична конференція «Modern Science: Innovations and Prospects» (Швеція, Стокгольм, 2022), XII Міжнародна науково-практична конференція «Science, Innovations and Education: Problems and Prospects» (Японія, Токіо, 2022), XIII Міжнародна науково-практична конференція «Modern Scientific Research: Achievements, Innovations and Prospects» (Німеччина, Берлін, 2022); *регіональна науково-*

практична Інтернет-конференція «Український учитель: в контексті глобалізаційних процесів» (Україна, Кропивницький, 2021).

7. Ступінь обґрунтованості наукових положень.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечується логікою подання матеріалу дисертаційної роботи, послідовністю розв'язання поставлених завдань, репрезентативністю джерельної бази та широкою апробацією результатів, висновками та рекомендаціями, які подані до кожного розділу, загальних висновках дисертації, в додатках до дисертації. Достовірність отриманих висновків підтверджено використанням адекватних методів дослідження, тривалістю його проведення, якісним і кількісним аналізом впровадження його результатів, зафіксованих довідками про впровадження, а також об'єктивним аналізом використаних джерел, що відповідає усім вимогам до педагогічних досліджень такого рівня.

8. Структура та зміст дисертації, її завершеність та відповідність установленим вимогам щодо оформлення.

Робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел (337 найменувань на 37 сторінках), 17 додатків (на 38 сторінках). Робота містить 1 рисунок (на 0,4 сторінки), 1 таблицю (на 0,4 сторінки). Загальний обсяг дисертації становить 480 с., основний текст – 384 с.

Робота написана в науковому стилі, її зміст викладено в чіткій логічній послідовності за представленим планом та відповідно до теми. Здобувачем доведено реалізацію поставленої мети. Логічним завершенням дослідження є обґрунтовані відповідно до завдань загальні висновки.

Список використаних джерел вміщує перелік опрацьованої літератури.

Автор підтверджує запропоновані аналізи, висновки та свою думку матеріалами додатків та таблицями й рисунком. Дисертація написана грамотно, українською мовою, стиль викладення матеріалу відповідає прийнятому в науковій літературі.

Дисертація оформлена згідно з чинними вимогами.

9. Загальний висновок.

Працюючи над дослідженням та використовуючи досвід роботи викладачем іноземної мови на кафедрі іноземних мов КЛА НАУ моя дисертантка зарекомендувала себе як допитлива, сумлінна особистість, що постійно перебуває в творчому і науковому пошуку, прагне до розвитку і самовдосконалення. Як викладач-практик Яна Сергіївна стикнулася з усіма складнощами у процесі вивчення англійської мови у льотному закладі, вона на собі відчула всі перетворення в процесі реформ та зміни умов щодо опанування майбутніми авіаційними фахівцями англійської мови. І на тлі цього досвіду, звичайно, зрозумілим є її бажання здійснити цілісний історичний аналіз зазначеної проблеми крізь призму історичних, соціальних та культурних складових процесу іншомовної професійної підготовки в льотних навчальних закладах України з метою узагальнення і обґрунтування альтернативних шляхів функціонування моделей здобуття іншомовної

професійної підготовки авіаційних фахівців XXI ст., адже одним із факторів забезпечення планомірного розвитку міжнародної цивільної авіації, безпеки польотів на міжнародних авіалініях, а також створення нових авіаліній, аеропортів є необхідність володіння авіафахівцями іноземною мовою і як результат – їх готовність до здійснення професійної діяльності.

Слід зазначити, що складність обраної теми заключається у тому, що до цієї роботи не було жодного цілісного історико-педагогічного дослідження окресленої проблеми. Тому, у час вступу України до Європейського Союзу, переходу до загальноприйнятих міжнародних стандартів і вимог до іншомовної професійної льотної підготовки (вимоги до вивчення іноземної мови авіаційними спеціалістами, визначені ІКАО, знайшли відображення у вітчизняному законодавстві щодо особливостей підготовки льотних екіпажів до виконання міжнародних польотів) та зміни вимог до професійної підготовки викладачів іноземної мови вважаю здійснене дослідження теоретичних надбань та практичних досягнень вітчизняного та зарубіжного педагогічного досвіду в окреслений хронологічний період може стати важливим джерелом для розвитку сучасної української національної педагогіки та, зокрема, іншомовної професійної підготовки в льотних навчальних закладах.

Усі результати дослідження, що виносяться на захист, отримані особисто здобувачем, є його власним здобутком і мають практичну та теоретичну цінність. Ідеї та елементи наукових праць інших науковців, цитати супроводжуються належними посиланнями на авторів та джерела інформації. Зазначено особистий внесок здобувача у спільні наукові публікації, що належать співавторам.

Тема дисертації повністю відповідає спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

У процесі роботи над дисертаційним дослідженням Яна Сергіївна Нечепорук виявила себе як дисциплінована, високоерудована, відповідальна людина, професійний викладач і зрілий науковець, який уміє поставити і вирішити складні наукові завдання, володіє методами наукових досліджень, комунікаційними та іншими компетентностями, що дозволило цілісно, у логічній послідовності представити результати власних досліджень, продемонструвавши ті особистісні й професійні якості (наполегливість, ініціативність, творчість), які дозволяють претендувати Яні Сергіївні на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук. Вважаю, що здійснене нею дослідження «Іншомовна підготовка в історії розвитку вітчизняної професійної освіти у льотних навчальних закладах України (друга половина XX – початок XXI століття)» є самостійним, завершеним, виконане на належному науковому рівні, має концептуальний характер, відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України до дисертаційних досліджень.

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Калініченко Н. А., доктор педагогічних наук, професор:

Сучасні тенденції прогресивного розвитку світового співтовариства та євроінтеграційні процеси в Україні визнають іноземні мови гарантом

становлення загальнолюдської культури, що сприяє розширенню міжкультурної взаємодії в професійній сфері, посиленню світоглядної та комунікативної функцій іноземної мови, обумовили необхідність володіння авіафахівцями іноземною мовою як критерію їх готовності до здійснення професійної діяльності.

Здобувач зазначає, що вимоги до вивчення іноземної мови авіаційними спеціалістами, визначені ІКАО, знайшли відображення у вітчизняному законодавстві щодо особливостей підготовки льотних екіпажів до виконання міжнародних польотів.

Процес перетворення освітніх стандартів та переходу до нових концепцій не може відбуватися без урахування історико-педагогічної спадщини минулого. В умовах інтеграційних процесів, що відбуваються сьогодні в світі, перед системою освіти України постають нові завдання, шляхи розв'язання яких можливі за умови достатнього знання історичного досвіду з метою виявлення можливостей їх урахування у виробленні оптимальних та перспективних шляхів подальшого розвитку вітчизняної професійної освіти у льотних навчальних закладах України.

Актуальність дослідження зумовлена політичними, економічними й соціальними вимогами пошуку шляхів удосконалення системи професійної освіти у льотних навчальних закладах України за нових суспільно-економічних умов, інтеграції нашої країни в європейський економічний, культурний і освітній простір, що вимагає від власної системи освіти адекватної конкурентоспроможної фахової підготовки.

Отже, представлена робота є кваліфікаційною науковою працею та виконана здобувачем самостійно. Дисертація містить наукові положення та нові науково обґрунтовані результати у галузі педагогічної науки. Усі результати наукової роботи одержані здобувачем особисто і мають практичну та теоретичну цінність та які підтверджуються документами, що засвідчують проведення здобувачем досліджень. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до науково-дослідної теми кафедри педагогіки та менеджменту освіти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (нині кафедра педагогіки та спеціальної освіти Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка) «Соціально-професійне становлення особистості» (державний реєстраційний № 0116U003481).

Концепція дослідження Яни Сергіївни є системою поглядів, ідей, положень, які зумовлюють мету і завдання аналізу становлення і розвитку іншомовної підготовки в історії вітчизняної професійної освіти у льотних навчальних закладах України (друга половина ХХ – початок ХХІ століття). Погоджуємося з автором, що генеза картини і визначення закономірностей розвитку іншомовної підготовки під час дослідження вітчизняного культурно-історичного досвіду організації мовної підготовки в закладах вищої освіти є важливим та актуальним історико-педагогічним завданням сучасності, оскільки на різних етапах становлення і розвитку нашої держави підготовка льотного персоналу мала різний характер і детермінувалася

соціально-економічними, науково-технічними, соціокультурними й організаційно-правовими чинниками та безпосередньо впливала на формування фахової підготовки.

Автором у дослідженні з'ясовано теоретичні, організаційні та змістові засади змін у іншомовній підготовці в процесі розвитку вітчизняної професійної освіти у льотних навчальних закладах України (друга половина ХХ – початок ХХІ століття); визначено та охарактеризовано наступні періоди розвитку іншомовної підготовки: іншомовна підготовка у процесі зародження льотної освітньої системи цивільної авіації в період технічного переозброєння (1961-1970 рр.); зростання ролі іншомовної підготовки майбутніх авіафахівців в освітній системі цивільної авіації, обумовленої міжнародним співробітництвом (1971-1984 рр.); іншомовна підготовка під час трансформації мереж і структур авіаційної освіти в Україні (1985-1992 рр.); перехід до загальноприйнятих міжнародних стандартів і вимог за часів незалежності України (1993-2007 рр.).

Дослідниця, на основі аналізу нормативної бази щодо знань з англійської мови для ведення радіотелефонного зв'язку в авіації, розкриває зміни до вивчення іноземної мови в комунікації міжнародної цивільної авіації, підвищення вимог до мовних навичок та вмінь пілотів. Автор дослідження акцентує увагу на зміні методологічних підходів до навчання іноземній мові, які включають свідомо-практичний, інтенсивний, комунікативний, компетентнісний; встановлення державних стандартів іншомовної підготовки авіаційних фахівців; зміні вимог до професійної підготовки викладачів іноземної мови.

Оцінюючи виконане дослідження, відзначимо його наукову новизну, своєчасність розгляду та вирішення проблеми. Проведені здобувачем наукові розвідки надали змогу чітко виокремити недоліки навчальних закладів в організації професійної підготовки льотного складу і спроектувати шляхи та умови реалізації ефективної концепції підготовки майбутніх авіаційних фахівців. Яною Сергіївною проаналізовано нормативно-правову базу та процес розвитку професійної іншомовної підготовки у вітчизняних льотних навчальних закладах; виявлено джерела формування змісту іншомовної підготовки у кожному з виокремлених періодів; охарактеризовано форми і методи організації іншомовної підготовки другої половини ХХ – початку ХХІ ст.; досліджено навчально-методичне забезпечення процесу іншомовної професійної підготовки в означених хронологічних межах; обґрунтовано перспективи, тенденції та напрями модернізації вітчизняної системи підготовки авіаційних спеціалістів в сучасних умовах.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Кременчуцького льотного коледжу Харківського Національного університету внутрішніх справ (№ 3/961 від 9 серпня 2022 р.), Кіровоградського льотного училища Національного авіаційного університету (№ 2 від 11 серпня 2022 р.), Слов'янського фахового коледжу Національного авіаційного університету (№ 379 від 15 серпня 2022 р.), Національного авіаційного університету (№ 02/1114 від 17 серпня 2022 р.), Льотної академії Національного

авіаційного університету (№ 0108/1121 від 22 серпня 2022 р.) та Навчального центру ПАТ «МАОК «УРГА»» (№ 686/9 від 30 серпня 2022 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації та їхня достовірність обґрунтовані концептуальними засадами дослідження, відповідним добром та застосуванням комплексу теоретичних та емпіричних методів, відповідних меті та завданням дослідження. Для розкриття основних завдань дослідницею використано широку джерельну базу, яка включає монографії, дисертації, автореферати, підручники, навчальні та методичні посібники; законодавчі та нормативні акти, статистичні збірники, матеріали з'їздів, конференцій, галузеві стандарти вищої освіти, нормативні документи, навчальні плани, навчальні програми, архівні матеріали, у яких висвітлено вітчизняний і зарубіжний досвід змісту професійної підготовки майбутніх фахівців авіаційної галузі

Поняттєвий апарат дослідження відповідає вимогам для робіт такого рівня і є достатнім для досягнення його мети та розв'язання основних завдань.

Результати дослідження, одержані Я.С. Нечепорук, мають теоретичне, практичне значення та можуть бути основою для подальших розробок з проблем іншомовної підготовки вітчизняної професійної освіти у льотних навчальних закладах України.

Матеріали дисертації та навчально-методичний посібник «Англомовна підготовка авіафахівців у закладах вищої освіти України» (Дніпро: Середняк Т. К., 2022. 140 с.) можуть також використовуватись для розробки навчальних планів і програм, підручників, посібників з тем, дотичних до теми дослідження.

Загальний аналіз дисертаційної роботи дає змогу зробити висновок, що вона характеризується єдністю змісту, має вагомий особистий внесок здобувача в галузь педагогічної науки та відповідає принципам академічної доброчесності.

Результати дисертаційного дослідження висвітлено у 37 наукових публікаціях (з них 31 – одноосібна), серед яких: наукові публікації, які відображають основні наукові результати докторської дисертації: 13 статей у наукових періодичних виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України; 4 статті у закордонних наукових періодичних виданнях; 1 монографія; 3 статті (у співавторстві) у наукових періодичних виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та Scopus; наукові публікації, які додатково відображають наукові результати докторської дисертації: 1 навчально-методичний посібник, 15 тез.

Особистий внесок автора в працях, опублікованих у співавторстві. У статті «Іншомовна освіта як наукова категорія в контексті підготовки майбутніх педагогів» (у співавторстві з І.І. Оніщук, Л.М. Усик, І.М. Аніщенко, С.С. Василькевич, В.Г. Звоздецька) розглянуто іншомовну освіту з аксіологічної позиції, розтлумачно її як цінність на рівні держави, суспільства і особистості, зазначено ефективність іншомовної підготовки, як

елементу функціональної грамотності, професійної компетентності та інтегральної якості особистості (внесок автора 35%). У статті «Foreign language teaching in domestic non-linguistic educational establishments» (у співавторстві з Iryna Holovko, Serhii Radul) досліджено історичне становлення процесу викладання мови для спеціальних цілей у вітчизняних льотних закладах освіти (внесок автора 40%). У статті «Foreign language preparedness for vocational communication of students in flight educational institutions» (у співавторстві з Savchenko Nataliia) доведено, що ефективність процесу підготовки до професійного іншомовного спілкування у льотних навчальних закладах забезпечується за умов багаторівневого характеру та комунікативної спрямованості навчання, інтеграції освітніх педагогічних технологій і використання спеціалізованих тренажерів та симуляторів (внесок автора 60%). У статті «The Problem of Interactive English Language Learning in Distance Mode» (у співавторстві з Alina Medynska, Olena Vasylenko, Olha Lapshyna, Tetiana Krasnoper & Oleksandra Bondarenko) розглянуто інтерактивний підхід до вивчення мови в онлайн-класі EFL, представлено новий погляд на впровадження інтерактивних методів для розвитку комунікативної компетентності студентів. Встановлено, що інтерактивний підхід сприяє живому спілкуванню в онлайн-налаштуваннях EFL, підвищує мотивацію та автономію студентів, а також сприяє швидкій реакції прийняття рішень. (внесок автора 35%) У статті «The Importance of Multimedia Education in the Informatization of Society» (у співавторстві з Oleksandr Kuchai, Kateryna Skyba, Angela Demchenko, Nataliia Savchenko & Oksana Rezvan) проаналізовано роль мультимедійної освіти у формуванні інформаційного суспільства, описано різноманітні способи використання мультимедійних технологій в освітньому процесі (внесок автора 37%). У статті «Characteristics of the influence of digital technologies on the system of learning a foreign language» (у співавторстві з Habelko Olena, Bozhko Natalia, Gavrysh Iryna, Khltochina Oleksandra) розглянуто іноземну мову, як предмет, який передбачає створення штучного мовного середовища для учнів, що зумовлює варіативне включення різноманітних цифрових засобів навчання в нові перспективи. За результатами дослідження сформовано функціональну модель, яка демонструє процес вивчення іноземних мов шляхом використання сучасних цифрових технологій (внесок автора 35%).

Вищезазначене дає підстави позитивно оцінити дослідження, однак вважаємо за необхідне зробити такі зауваження та побажання:

1. Доопрацювати концептуальні засади дослідження.
2. Доопрацювати висновки до параграфів наукового дослідження (зокрема четвертого) для більш чіткого і повнішого узагальнення основних викладених у них положень.
3. Дисертантка аналізує трансформацію методів, форм, засобів навчання, які використовувалися у льотних навчальних закладах України (друга половина ХХ – початок ХХІ століття). посилається на навчальну програму з курсу англійської мови для спеціальності 1611 – експлуатація повітряного транспорту (спеціалізація – льотна експлуатація), виконаної у

1979 році кафедрою іноземних мов Кіровоградського вищого льотного училища ЦА (КВЛУ ЦА – з 1978 р.) на основі комунікативного підходу, але не зазначає, які здобутки мають сучасні викладачі, що мотивують студентів до вивчення іноземної мови як пріоритетного компонента у професійній діяльності.

4. Важливе значення для вивчення іноземних має кадровий потенціал. Тому доречно було б, на наш погляд, започаткувати навчально-методичний центр підвищення кваліфікації викладачів іноземної мови для майбутніх фахівців авіаційної галузі на базі Льотної академії Національного авіаційного університету

5. Звертає на себе увагу однотипність назв параграфів у розділі 4:

4.1. *Провідні тенденції розвитку* навчально-методичного процесу іншомовної професійної підготовки в льотних навчальних закладах України у період з 1961 до 1970 року.

4.2. *Провідні тенденції розвитку* навчально-методичного процесу іншомовної професійної підготовки в льотних навчальних закладах України у період з 1971 до 1984 року

4.3. *Провідні тенденції розвитку* навчально-методичного процесу іншомовної професійної підготовки в льотних навчальних закладах України у період з 1985 до 1992 року.

Адже кожен період мав свої особливості, тому і назви параграфів можна підкорегувати.

6. Позитивним у дисертаційній роботі є те, що Нечепорук Яни Сергіївни значну увагу приділяє пошуку нових шляхів модернізації сучасної авіаційної освіти, форм і методів з підвищення її якості, організації ефективної роботи зі студентами в авіаційних навчальних закладах, але не звертається до аналізу творчих лабораторій викладачів іноземної мови. Дисертація мала б вагомим доповненням при включенні в програму дослідження окремих аспектів аналізу використання інноваційних технологій викладачами іншомовної професійної підготовки в означених хронологічних межах

Водночас вважаємо, що зазначені зауваження і рекомендації не знижують теоретичної і практичної цінності дисертаційного дослідження, не впливають на ґрунтовність та вагомість одержаних результатів, загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи.

Проведений аналіз дисертації, опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дисертація Нечепорук Яни Сергіївни «Іншомовна підготовка в історії розвитку вітчизняної професійної освіти у льотних навчальних закладах України (друга половина ХХ – початок ХХІ століття) є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, заслуговує позитивної оцінки і рекомендується до розгляду у спеціалізованій вченій раді.

Окольніча Т. В., доктор педагогічних наук, професор:

Актуальність роботи не викликає сумнівів, адже Україні проблема оволодіння іноземною мовою стала одним із найважливіших напрямів державної політики в галузі вищої освіти, оскільки те, що невелика кількість

спеціалістів володіють іноземною мовою, обмежує можливості держави в освоєнні нових технологій, гальмує міжнародну інтеграцію вітчизняної науки і виробництва.

Напрямок розвитку іншомовної підготовки у вищих льотних закладах освіти країни в основному відповідає світовим тенденціям, однак перед українськими льотними закладами вищої освіти стоїть завдання пошуку нових організаційних форм іншомовної підготовки льотного персоналу, як у межах традиційних систем, так і в розширенні загальнонавчальних форм іншомовної підготовки іншими, альтернативними засобами.

Аналіз тесту дисертації, а також праць здобувачки, опублікованих за її темою, засвідчує, що основні концептуальні положення дослідження викладено змістовно й послідовно, з дотриманням чинних вимог щодо їх обґрунтування. Коректно визначено об'єкт і предмет дослідження, логічно узгоджено його мету і завдання, застосовано адекватні методи дослідження, що у своїй сукупності дозволило автору системно дослідити визначену проблему. Дисертаційна робота характеризується єдністю змісту, який відповідає поставленій меті. Текст дисертації оформлено згідно чинних вимог МОН України.

Ознайомлення з текстом дисертації дає всі підстави розглядати її як цілісне й завершене дослідження, яке має яскраво виражену наукову новизну, теоретичне і практичне значення. Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає в тому, що вперше: в історико-педагогічному дослідженні цілісно та всебічно охарактеризовано теорію і практику розвитку іншомовної підготовки в історії розвитку вітчизняної професійної освіти у льотних навчальних закладах України (друга половина ХХ – початок ХХІ століття), з'ясовано теоретичні, організаційні та змістові засади її розвитку; визначено та обґрунтовано періоди розвитку іншомовної підготовки в історії розвитку вітчизняної професійної освіти у льотних навчальних закладах України в означених хронологічних межах; проаналізовано нормативно-правове забезпечення та динаміку розвитку процесу іншомовної підготовки майбутніх авіаційних фахівців; виокремлено та проаналізовано провідні тенденції розвитку навчально-методичного процесу іншомовної професійної підготовки в льотних навчальних закладах України в кожному з виокремлених періодів; виокремлено та охарактеризовано різницю щодо вимог до викладачів іноземної мови для майбутніх авіаційних фахівців.

У практичному вимірі значення дисертаційної роботи полягає у тому, що інформація, отримана під час дослідження, імплементована в роботу з курсантами та слухачами Льотної Академії Національного авіаційного університету. Проаналізовані, систематизовані та узагальнені фактологічні матеріали, джерельна база та архівні документи можуть бути основою для майбутніх наукових робіт з історії педагогіки; для доповнення та оновлення змісту навчальних курсів з іноземної мови професійного спрямування, історії вітчизняної авіації, теорії професійної освіти, у процесі підготовки навчально-

методичного матеріалу та укладанні підручників, посібників із зазначених дисциплін.

Одержані дані та фактологічний матеріал можуть бути використані в діяльності авіаційних закладів освіти, льотних шкіл та навчальних льотних центрів вітчизняних авіакомпаній, спеціалізованих мовних шкіл, що викладають авіаційну іноземну мову.

Теоретичним здобутком дисертантки є розробка понятійного апарату дослідження (визначення сутності та змісту ключових дефініцій, представлення авторського трактування досліджуваних категорій).

Особливий інтерес викликають матеріали п'ятого розділу дисертації, у якому дослідниця виокремлює перспективи, тенденції й напрямки модернізації вітчизняної системи підготовки авіаційних спеціалістів в сучасних умовах.

Результати дисертаційного дослідження висвітлено у 37 наукових публікаціях (з них 31 – одноосібна), серед яких: наукові публікації, які відображають основні наукові результати докторської дисертації: 13 статей у наукових періодичних виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України; 4 статті у закордонних наукових періодичних виданнях; 1 монографія; 3 статті (у співавторстві) у наукових періодичних виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та Scopus; наукові публікації, які додатково відображають наукові результати докторської дисертації: 1 навчально-методичний посібник, 15 тез.

Особистий внесок автора в працях, опублікованих у співавторстві. У статті «Іншомовна освіта як наукова категорія в контексті підготовки майбутніх педагогів» (у співавторстві з І.І. Оніщук, Л.М. Усик, І.М. Аніщенко, С.С. Василькевич, В.Г. Звоздецька) розглянуто іншомовну освіту з аксіологічної позиції, розтлумачно її як цінність на рівні держави, суспільства і особистості, зазначено ефективність іншомовної підготовки, як елементу функціональної грамотності, професійної компетентності та інтегральної якості особистості (внесок автора 35%). У статті «Foreign language teaching in domestic non-linguistic educational establishments» (у співавторстві з Iryna Holovko, Serhii Radul) досліджено історичне становлення процесу викладання мови для спеціальних цілей у вітчизняних льотних закладах освіти (внесок автора 40%). У статті «Foreign language preparedness for vocational communication of students in flight educational institutions» (у співавторстві з Savchenko Nataliia) доведено, що ефективність процесу підготовки до професійного іншомовного спілкування у льотних навчальних закладах забезпечується за умов багаторівневого характеру та комунікативної спрямованості навчання, інтеграції освітніх педагогічних технологій і використання спеціалізованих тренажерів та симуляторів (внесок автора 60%). У статті «The Problem of Interactive English Language Learning in Distance Mode» (у співавторстві з Alina Medynska, Olena Vasylenko, Olha Lapshyna, Tetiana Krasnopera & Oleksandra Bondarenko) розглянуто інтерактивний підхід до вивчення мови в онлайн-класі EFL, представлено новий погляд на впровадження інтерактивних методів для розвитку

комунікативної компетентності студентів. Встановлено, що інтерактивний підхід сприяє живому спілкуванню в онлайн-налаштуваннях EFL, підвищує мотивацію та автономію студентів, а також сприяє швидкій реакції прийняття рішень. (внесок автора 35%) У статті «The Importance of Multimedia Education in the Informatization of Society» (у співавторстві з Oleksandr Kuchai, Kateryna Skyba, Angela Demchenko, Nataliia Savchenko & Oksana Rezvan) проаналізовано роль мультимедійної освіти у формуванні інформаційного суспільства, описано різноманітні способи використання мультимедійних технологій в освітньому процесі (внесок автора 37%). У статті «Characteristics of the influence of digital technologies on the system of learning a foreign language» (у співавторстві з Habelko Olena, Bozhko Natalia, Gavrysh Iryna, Khltochina Oleksandra) розглянуто іноземну мову, як предмет, який передбачає створення штучного мовного середовища для учнів, що зумовлює варіативне включення різноманітних цифрових засобів навчання в нові перспективи. За результатами дослідження сформовано функціональну модель, яка демонструє процес вивчення іноземних мов шляхом використання сучасних цифрових технологій (внесок автора 35%).

Аналізуючи повноту викладення результатів дослідження в опублікованих працях Нечепорук Я. С. констатую:

- кількість публікацій здобувачки за темою дисертації у наукових фахових виданнях України, зарубіжних періодичних виданнях, наукових періодичних виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection, Scopus, відповідає «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого Постановою кабінету міністрів № 1197 від 17 листопада 2021 р.;

- у висновках до кожного розділу роботи наведений перелік праць дисертантки, які відображають основний зміст розділу.

Таким чином, представлення результатів наукової роботи Нечепорук Я. С., кількість та обсяг публікацій, їх повнота щодо розкриття змісту дисертації відповідає вимогам щодо дисертаційних праць, поданих на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Апробація результатів дослідження на 15 науково-практичних конференціях переконує, що матеріали дослідження мають теоретичну значущість та практичну цінність

Дисертація є результатом власних досліджень та самостійною працею дисертантки. Усі наукові результати, викладені в роботі, отримані авторкою особисто. У дослідженні використання наукових текстів, ідей, розробок, наукових результатів і матеріалів інших авторів супроводжується посиланням на джерело опублікування.

Відзначаючи високий рівень дисертаційної роботи, практичне значення отриманих результатів проведеного дослідження, вважаю за необхідне висловити деякі дискусійні положення та побажання:

1. Дисертація набула б більш логічної структури, якби авторка параграфи 2.1.Методологічні основи дослідження, 2.2. Джерельна та історіографічна база дослідження іншомовної підготовки у професійній освіті льотних

закладів України та термінологічний апарат дослідження перенесла у перший розділ дисертації та дала б йому назву «Теоретико-методологічні засади дослідження».

2. На мою думку параграф «Джерельна та історіографічна база дослідження» потребує більшої конкретизації. Потребує скорочення аналіз деяких джерел (наприклад публікація «Викладання іноземних мов у середній школі» Л. Щерби аналізується на трьох сторінках роботи. Праця Б. Беляєва «Нариси з психології навчання іноземним мовам» - на двох сторінках дисертації). Також у параграфі міститься матеріал, який на мою думку, не стосується джерельної бази та історіографії дослідження, зокрема аналіз тенденцій та провідних ідей іншомовної підготовки у професійній освіті льотних закладів України у досліджуваній період.

У вступі дисертантка зазначає, що джерельну базу дисертаційного дослідження становлять опубліковані та неопубліковані матеріали, які зберігаються в архівних фондах Державного архіву Кіровоградської області, Державного архіву Київської області, архівів авіаційних закладів освіти, зокрема Льотної академії Національного авіаційного університету, Національного авіаційного університету, але в параграфі не зупиняється на їх аналізі.

3. Потребують узгодження методологічні підходи, які зазначенні у вступі дисертації та у параграфі «Методологічні основи дослідження». Так у вступі дослідниця зазначає, що методологічну основу дослідження становлять такі підходи: порівняльний аналіз; хронологічний та діахронний; пошуково-бібліографічний; порівняльно-історичний; структурно-системний аналіз змісту, форм, методів і засобів навчання; прогностичний. А вже безпосередньо у параграфі зазначено, що загальнонауковий рівень методології представлений такими науковими підходами, як історичний, системний, діяльнісний, антропологічний.

Аналіз дисертаційної роботи та опублікованих праць дає підставу вважати дисертацію Нечепорук Яни Сергіївни «Іншомовна підготовка в історії розвитку вітчизняної професійної освіти у льотних навчальних закладах України(друга половина ХХ – початок ХХІ століття)» є завершеним, цілісним і самостійним дослідженням, яке містить наукові положення та нові науково обґрунтовані результати, одержані здобувачем особисто, які мають практичну та теоретичну цінність та відповідає вимогам до такого роду дисертацій і може бути рекомендованим до розгляду у спеціалізованій вченій раді.

Філоненко О. В., доктор педагогічних наук, професор:

Проаналізувавши зміст дисертації, є підстави стверджувати, що Нечепорук Яна Сергіївна порушила актуальну проблему, довела недостатній ступінь її дослідженості, на основі цілісного історичного аналізу педагогічної теорії і практики виявила навчально-методичні тенденції та особливості вивчення іноземної (англійської) мови у закладах вищої освіти авіаційного профілю у другій половині ХХ – на початку ХХІ століття та визначила

основні напрями застосування історико-педагогічного досвіду в сучасній практиці.

У дисертації наведено теоретичне узагальнення і запропоновано альтернативні шляхи функціонування моделей здобуття іншомовної професійної підготовки авіаційних фахівців XXI століття, проведено цілісний історичний аналіз зазначеної проблеми крізь призму історичних, соціальних та культурних складових процесу іншомовної професійної підготовки в льотних навчальних закладах України.

Робота характеризується логічно виваженою структурою, що охоплює окреслене коло дослідницьких завдань і відображає досягнення поставленої мети.

Слід зазначити, що текст дисертації комплексно охоплює широке коло питань стосовно виконання поставлених завдань дослідження з опорою на значний обсяг відповідних інформаційних джерел та чітко сконцентровану наукову позицію автора.

Робота має наукову новизну і теоретичну значущість. Обґрунтовані в ній положення, узагальнення і висновки надзвичайно важливі для визначення стратегічних орієнтирів розвитку сучасної системи освіти.

Важливо відзначити, що дисертація підготовлена відповідно до науково-дослідної теми кафедри педагогіки та менеджменту освіти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (нині кафедра педагогіки та спеціальної освіти Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка) «Соціально-професійне становлення особистості» (державний реєстраційний № 0116U003481).

Дисертація Нечепорук Яни Сергіївни є комплексним дослідженням, у якому вперше: в історико-педагогічному дослідженні цілісно та всебічно охарактеризовано теорію і практику розвитку іншомовної підготовки в історії розвитку вітчизняної професійної освіти у льотних навчальних закладах України (друга половина XX – початок XXI століття), з'ясовано теоретичні, організаційні та змістові засади її розвитку; визначено та обґрунтовано періоди розвитку іншомовної підготовки в історії розвитку вітчизняної професійної освіти у льотних навчальних закладах України в означених хронологічних межах; проаналізовано нормативно-правове забезпечення та динаміку розвитку процесу іншомовної підготовки майбутніх авіаційних фахівців; виокремлено та проаналізовано провідні тенденції розвитку навчально-методичного процесу іншомовної професійної підготовки в льотних навчальних закладах України в кожному з виокремлених періодів; виокремлено та охарактеризовано різницю щодо вимог до викладачів іноземної мови для майбутніх авіаційних фахівців.

Аналіз рукопису дисертації та реферату Я. С. Нечепорук дають змогу дійти висновку про наукову достовірність викладених автором результатів.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується належною джерельною базою,

грунтовним вивченням і критичним аналізом наукових праць, і загалом не викликає сумніву.

Дисертаційна робота Я. С. Нечепорук містить нові, раніше не захищені наукові положення, а обґрунтовані результати у сукупності розв'язують актуальну наукову проблему.

Не викликає сумнівів і практичне значення одержаних результатів, яке полягає в тому, що інформація, отримана під час дослідження, імplementована в роботу з курсантами та слухачами Льотної Академії Національного авіаційного університету. Проаналізовані, систематизовані та узагальнені фактологічні матеріали, джерельна база та архівні документи можуть бути основою для майбутніх наукових робіт з історії педагогіки; для доповнення та оновлення змісту навчальних курсів з іноземної мови професійного спрямування, історії вітчизняної авіації, теорії професійної освіти, у процесі підготовки навчально-методичного матеріалу та укладанні підручників, посібників із зазначених дисциплін.

Одержані дані та фактологічний матеріал можуть бути використані в діяльності авіаційних закладів освіти, льотних шкіл та навчальних льотних центрів вітчизняних авіакомпаній, спеціалізованих мовних шкіл, що викладають авіаційну іноземну мову.

Дисертація є самостійною науковою працею, в якій висвітлені власні ідеї і розробки, що дозволили вирішити поставлені завдання. Робота містить теоретичні та методичні положення і висновки, сформульовані дисертанткою особисто. Дотриманні в роботі принципи академічної доброчесності. Використані в дисертації ідеї інших авторів мають відповідні посилання і використані для підкріплення результатів здобувача.

Результати дисертаційного дослідження висвітлено у 37 наукових публікаціях (з них 31 – одноосібна), серед яких: наукові публікації, які відображають основні наукові результати докторської дисертації: 13 статей у наукових періодичних виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України; 4 статті у закордонних наукових періодичних виданнях; 1 монографія; 3 статті (у співавторстві) у наукових періодичних виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та Scopus; наукові публікації, які додатково відображають наукові результати докторської дисертації: 1 навчально-методичний посібник, 15 тез.

Особистий внесок автора в працях, опублікованих у співавторстві. У статті «Іншомовна освіта як наукова категорія в контексті підготовки майбутніх педагогів» (у співавторстві з І.І. Оніщук, Л.М. Усик, І.М. Аніщенко, С.С. Василькевич, В.Г. Звоздецька) розглянуто іншомовну освіту з аксіологічної позиції, розтлумачно її як цінність на рівні держави, суспільства і особистості, зазначено ефективність іншомовної підготовки, як елементу функціональної грамотності, професійної компетентності та інтегральної якості особистості (внесок автора 35%). У статті «Foreign language teaching in domestic non-linguistic educational establishments» (у співавторстві з Iryna Holovko, Serhii Radul) досліджено історичне становлення процесу викладання мови для спеціальних цілей у вітчизняних льотних

зкладах освіти (внесок автора 40%). У статті «Foreign language preparedness for vocational communication of students in flight educational institutions» (у співавторстві з Savchenko Nataliia) доведено, що ефективність процесу підготовки до професійного іншомовного спілкування у льотних навчальних закладах забезпечується за умов багаторівневого характеру та комунікативної спрямованості навчання, інтеграції освітніх педагогічних технологій і використання спеціалізованих тренажерів та симуляторів (внесок автора 60%). У статті «The Problem of Interactive English Language Learning in Distance Mode» (у співавторстві з Alina Medynska, Olena Vasylenko, Olha Lapshyna, Tetiana Krasnopera & Oleksandra Bondarenko) розглянуто інтерактивний підхід до вивчення мови в онлайн-класі EFL, представлено новий погляд на впровадження інтерактивних методів для розвитку комунікативної компетентності студентів. Встановлено, що інтерактивний підхід сприяє живому спілкуванню в онлайн-налаштуваннях EFL, підвищує мотивацію та автономію студентів, а також сприяє швидкій реакції прийняття рішень. (внесок автора 35%) У статті «The Importance of Multimedia Education in the Informatization of Society» (у співавторстві з Oleksandr Kuchai, Kateryna Skyba, Angela Demchenko, Nataliia Savchenko & Oksana Rezvan) проаналізовано роль мультимедійної освіти у формуванні інформаційного суспільства, описано різноманітні способи використання мультимедійних технологій в освітньому процесі (внесок автора 37%). У статті «Characteristics of the influence of digital technologies on the system of learning a foreign language» (у співавторстві з Habelko Olena, Bozhko Natalia, Gavrysh Iryna, Khltochina Oleksandra) розглянуто іноземну мову, як предмет, який передбачає створення штучного мовного середовища для учнів, що зумовлює варіативне включення різноманітних цифрових засобів навчання в нові перспективи. За результатами дослідження сформовано функціональну модель, яка демонструє процес вивчення іноземних мов шляхом використання сучасних цифрових технологій (внесок автора 35%).

Отже, дисертація, кількість та обсяг публікацій, їх повнота розкриття змісту дисертації відповідає п. 7 та 9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук» (постанова Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197).

Водночас робота Я. С. Нечепорук не позбавлена деяких неточностей, а також містить положення, які спонукають до дискусії. До них можна віднести такі:

1. У вступі при обґрунтуванні актуальності для сучасної освіти наукової проблеми потребують підсилення виокремленні суперечності.
2. Узгодження потребують у вступі та змісті другого розділу у параграфі 2.1. методологічні підходи та принципи дослідження та їх реалізація згідно завдань дослідження.
3. У практичному значенні роботи доцільно конкретизувати для розширення та оновлення змісту яких навчальних курсів можна застосувати одержані результати.

4. У вступі потребує уточнення джерельна база дослідження, зокрема необхідно розписати матеріали періодичних видань з назвами та роками.

5. У параграфі 2.2 «Джерельна та історіографічна база дослідження іншомовної підготовки у професійній освіті льотних закладів України» доречно було б вказати який критерій (форма фіксації, зміст викладеного у джерелі...) взято за основу виокремлення груп джерел. Необхідно здійснити періодизацію історіографії щодо теми дослідження, групування джерельної бази тощо.

6. Згідно заявленої мети дослідження, у роботі необхідно конкретизувати та чітко виокремити особливості вивчення іноземної (англійської) мови у закладах вищої освіти авіаційного профілю у другій половині ХХ – на початку ХХІ століття.

Проте висловлені зауваження і побажання не знижують загальної високої оцінки проведеного дослідження.

Отже, дисертація Нечепорук Яни Сергіївни «Іншомовна підготовка в історії розвитку вітчизняної професійної освіти у льотних навчальних закладах України (друга половина ХХ – початок ХХІ століття)» на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки є самостійним, оригінальним дослідженням, що має як теоретичне, так і практичне значення. Достатньою є кількість публікацій та апробація роботи. Вважаю, що дисертація відповідає чинним вимогам і може бути рекомендована до розгляду у спеціалізованій вченій раді.

В обговоренні результатів дисертації взяли участь:

Дубінка М. М., кандидат педагогічних наук, доцент дав позитивну оцінку дисертаційному дослідженню в цілому. Зазначив, що Нечепорук Я. С. комплексно й всебічно висвітлила наукову проблему, яка до цього часу не була предметом спеціального вивчення. Дослідження є актуальним у контексті удосконалення професійної підготовки в льотних навчальних закладах України.

Робота характеризується логічно виваженою структурою, що охоплює окреслене коло дослідницьких завдань і відображає досягнення поставленої мети.

Схвалення заслуговує вирішення в роботі низки дослідницьких завдань, а саме: обґрунтовано теоретико-методологічні засади дослідження, проаналізовано історіографію та джерельну базу дослідження, висвітлено історію розвитку іншомовної професійної підготовки льотних навчальних закладів України середини ХХ – початку ХХІ століття, визначено та обґрунтовано періодизацію розвитку іншомовної професійної льотної підготовки України, досліджено зміст, форми, методи організації іншомовної підготовки льотних навчальних закладів на визначених періодах її розвитку, актуалізовано перспективні можливості творчого використання результатів дослідження, що ефективно впливатимуть на стан професійної іншомовної підготовки у льотних закладах України та на рівень володіння іноземною мовою майбутніх авіафахівців.

Робота відзначається творчим пошуком, аргументованістю положень, доказовістю, новими підходами в оцінці подій і феноменів.

Дубінка М. М. дійшов висновку, що дисертаційну роботу Нечепорук Яни Сергіївни «Іншомовна підготовка в історії розвитку вітчизняної професійної освіти у льотних навчальних закладах України (друга половина ХХ – початок ХХІ століття) слід вважати завершеним, самостійно виконаним дослідженням і таким, що може бути рекомендованим до розгляду у спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Кравцова Т. О., кандидат педагогічних наук, доцент вказала, що у роботі чітко сформульовано позиції, що обумовили вибір теми. Адже відтворення цілісності картини і визначення закономірностей розвитку іншомовної підготовки під час дослідження вітчизняного культурно-історичного досвіду організації мовної підготовки в рамках вищої освіти є важливим та актуальним історико-педагогічним завданням сучасності.

Дисертація відзначається логікою побудови наукового апарату: чітко сформульована мета, завдання дослідження, об'єкт, предмет, наукова новизна роботи.

Заслуговує на увагу широка джерельна база та апробація результатів дослідження на науково-практичних конференціях різних рівнів.

Дослідницею вперше в історико-педагогічному дослідженні цілісно та всебічно охарактеризовано теорію і практику розвитку іншомовної підготовки в історії розвитку вітчизняної професійної освіти у льотних навчальних закладах України (друга половина ХХ – початок ХХІ століття), з'ясовано теоретичні, організаційні та змістові засади її розвитку; визначено та обґрунтовано періоди розвитку іншомовної підготовки в історії розвитку вітчизняної професійної освіти у льотних навчальних закладах України в означених хронологічних межах; проаналізовано нормативно-правове забезпечення та динаміку розвитку процесу іншомовної підготовки майбутніх авіаційних фахівців; виокремлено та проаналізовано провідні тенденції розвитку навчально-методичного процесу іншомовної професійної підготовки в льотних навчальних закладах України в кожному з виокремлених періодів; охарактеризовано різницю щодо вимог до викладачів іноземної мови для майбутніх авіаційних фахівців.

Вважаю, що дисертаційне дослідження Нечепорук Яни Сергіївни «Іншомовна підготовка в історії розвитку вітчизняної професійної освіти у льотних навчальних закладах України (друга половина ХХ – початок ХХІ століття) цілком відповідає вимогам, що висуваються до робіт такого типу, і може бути подане до розгляду у спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Рацул А. Б., кандидат педагогічних наук, професор наголосив на актуальності та значущості порушеної проблеми, на недостатній розробці й науковому обґрунтуванні цієї проблеми в теорії і практиці, на науковій новизні дослідження.

У дисертації чітко сформульовано понятійний апарат дослідження. Відповідно до об'єкта і предмета визначено мету, у логічному взаємозв'язку з ними висунуті завдання, які надалі підтверджені результатами дисертаційного дослідження. У роботі рельєфно представлено ступінь і основні напрями наукової розробки досліджуваної проблеми. Реалізація авторського наукового пошуку відображена і в науковій новизні, яка є і беззаперечною, і очевидною.

Важливим підтвердженням вагомості дисертаційного дослідження є впровадження його результатів в освітній процес Кременчуцького льотного коледжу Харківського Національного університету внутрішніх справ, Кіровоградського льотного училища Національного авіаційного університету, Слов'янського фахового коледжу Національного авіаційного університету, Національного авіаційного університету, Льотної академії Національного авіаційного університету та Навчального центру ПАТ «МААК «УРГА»».

Отримані в процесі дослідження результати дали дисертантці підстави для формулювання аргументованих висновків.

Рацул А. Б. підтримав рецензентів і зазначив, що дисертаційна робота Нечепорук Я. С. є оригінальним, самостійним, завершеним дослідженням, яке має наукову цінність та практичну значущість, і може бути рекомендована до розгляду у спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Бабенко Т. О., кандидат педагогічних наук, доцент зазначила, що у дисертації на основі цілісного історичного аналізу педагогічної теорії і практики виявити навчально-методичні тенденції та особливості вивчення іноземної (англійської) мови у закладах вищої освіти авіаційного профілю у другій половині ХХ – на початку ХХІ століття та визначити основні напрями застосування історико-педагогічного досвіду в сучасній практиці.

Дослідивши питання генези розвитку іншомовної професійної підготовки авіаційних фахівців в Україні, дисертантка здійснила періодизацію цього процесу, виокремивши такі періоди: 1) (1961–1970 рр.) іншомовна підготовка у процесі зародження льотної освітньої системи цивільної авіації в умовах технічного переозброєння; 2) (1971–1984 рр.) іншомовна підготовка майбутніх авіафахівців в освітній системі цивільної авіації в період міжнародного співробітництва; 3) (1985–1992 рр.) іншомовна підготовка під час трансформації мереж і структур загальної і вищої освіти, зокрема авіаційної; 4) (1993–2007 рр.) іншомовна підготовка в період переходу до загальноприйнятих міжнародних стандартів і вимог до іншомовної професійної льотної підготовки за часів незалежності України.

У дисертації аргументовано доведено, що, відповідно до кожного із зазначених періодів, відбувається: зміна ставлення до іноземної мови, починаючи від усвідомлення необхідності спільної мови комунікації міжнародної цивільної авіації, введення законодавчо закріпленої стандартної фразеології, а також підвищення вимог до мовних навичок та вмій пілотів до визнання необхідності віднесення її до мови, що забезпечує безпечну професійну діяльність авіаційних фахівців; зміна методологічних підходів до

навчання іноземній мові – свідомо-практичний, інтенсивний, комунікативний, компетентнісний; реалізація компетентнісного підходу – від формування навичок іншомовного спілкування до формування комунікативної компетенції як складової системи професійних компетентностей авіаційних фахівців; встановлення державних стандартів іншомовної підготовки авіаційних фахівців; зміна вимог до професійної підготовки викладачів іноземної мови.

У висновках викладено найбільш важливі результати дисертації та можливі напрями продовження дослідження за тематикою дисертації.

Бабенко Т. В. дійшла висновку, що дисертаційну роботу Нечепорук Яни Сергіївни «Іншомовна підготовка в історії розвитку вітчизняної професійної освіти у льотних навчальних закладах України (друга половина ХХ – початок ХХІ століття) слід вважати завершеним, самостійно виконаним дослідженням і таким, що може бути рекомендованим до розгляду в спеціалізованій вченій раді на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Доктор педагогічних наук, професор Філоненко О. В.: підсумовуючи обговорення дисертаційного дослідження Нечепорук Я. С. зазначила, що поступила пропозиція:

1. Рекомендувати дисертацію Нечепорук Яни Сергіївни «Іншомовна підготовка в історії розвитку вітчизняної професійної освіти у льотних навчальних закладах України (друга половина ХХ – початок ХХІ століття) до розгляду у спеціалізованій вченій раді зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

2. Затвердити розгорнутий висновок кафедри педагогіки та спеціальної освіти щодо докторської дисертації Нечепорук Яни Сергіївни (додається).

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Нечепорук Яни Сергіївни «Іншомовна підготовка в історії розвитку вітчизняної професійної освіти у льотних навчальних закладах України (друга половина XX – початок XXI століття)

Актуальність теми. В Україні проблема оволодіння іноземною мовою стала одним із найважливіших напрямів державної політики в галузі вищої освіти, оскільки те, що невелика кількість фахівців володіють іноземною мовою, обмежує можливості держави в освоєнні нових технологій, гальмує міжнародну інтеграцію української науки і виробництва.

Враховуючи прискорений процес глобалізації та інтеграції, що спостерігається в усіх політичних, економічних та соціальних галузях, слід також визнати й активне поширення тенденції розвитку міжнародної науково-технічної співпраці українських фахівців з їх закордонними колегами. Успішна комунікація передбачає якісну мовну підготовку.

За роки своєї незалежності Україна ратифікувала основні конвенції в галузі освіти, що були прийняті під егідою ЮНЕСКО і Ради Європи, підписала Болонську угоду, почавши в XXI ст. перехід на рівневу вищу освіту і показала у такий спосіб, що державна політика України спрямована на інтеграцію у світовий простір. Інтеграція у світове економічне співтовариство передбачає визнання нової ролі іноземної мови як міжнародного інструменту професійного спілкування, що сприяє підвищенню мотивації вивчення іноземних мов технічними спеціалістами держави. Серед них особливе місце посідають фахівці авіаційної галузі. Міжнародна організація цивільної авіації (International Civil Aviation Organization, ICAO) визнає однією із обов'язкових умов діяльності авіаційного персоналу – володіння англійською мовою на робочому рівні (the 4th Operational Level).

Все це сформувало для України, як для інвестиційно привабливої країни, потребу у вивченні та оволодінні англійською мовою, як мовою міжнародного спілкування фахівців авіаційній галузі. Аналіз літератури і стану практики мовної підготовки авіаційних кадрів засвідчив, що напрям розвитку іншомовної підготовки у льотних навчальних закладах країни в основному відповідає світовим тенденціям, однак перед українськими льотними вищими закладами освіти стоїть завдання пошуку нових організаційних форм іншомовної підготовки льотного персоналу, як у межах традиційних систем, так і в розширенні загальнонавчальних форм іншомовної підготовки іншими, альтернативними засобами, що рекомендовані Міжнародною організацією цивільної авіації. Поряд із цим, аналіз сучасної літератури з різноманітних питань іншомовної підготовки в льотних навчальних закладах свідчить про необхідність дослідження вітчизняного культурно-історичного досвіду організації іншомовної підготовки в закладах вищої освіти: відтворення цілісної картини іншомовної підготовки у льотних навчальних закладах України в окреслений історичний період є важливим і актуальним завданням історико-педагогічної науки. Присутня необхідність

розглянути як зміна освітніх парадигм вплинула на вирішення проблеми іншомовної підготовки фахівців льотної галузі.

Аналіз наукової літератури засвідчив, що вчені багато уваги приділяли проблемі іншомовної підготовки фахівців різних галузей. Так, зокрема, видатні мовознавці (Н. І. Гез, Г. О. Китайгородська, М. В. Ляховицький, О. О. Миролубов, Ю. І. Пасов, Є. С. Полат, Г. В. Рогова, С. К. Фоломкина, С. Ф. Шатілов та ін.) розглядали іноземну мову як один із унікальних засобів спілкування. Особливостям іншомовної підготовки вчителів іноземної мови присвячені праці (В. М. Базуріна, В. В. Баркасі, О. М. Волченко, М. О. Князян, Р. Ю. Мартинова, С. Ю. Ніколаєва, В. В. Черниш та ін.). Вплив іноземної мови на рівень професійної культури фахівців немовних спеціальностей вивчали (Д. О. Білінський, Я. А. Бойко, К. Г. Вишневська, С. М. Кожушко, С. В. Козак, С. Ю. Ніколаєва, О. Б. Тарнопольський та ін.). Питання іншомовної професійної компетентності фахівців нефілологічного та технічного спрямувань розглядали (Л. Б. Дяченко, О. В. Глузман, В. І. Луговий та ін.). Різним аспектам мовної підготовки та її ролі у професійній спрямованості студентів присвячено дослідження (Л. Я. Бірюк, Р. М. Вернидуб, Н. В. Глушаниці, Т. В. Калинюк, Н. В. Осіпчук, Л. В. Панової, О. Б. Тарнопольського, О. В. Хоменко та ін.). Питання щодо особливостей професійної іншомовної підготовки фахівців нелінгвістичних спеціальностей розкрито у працях (Н. М. Бібік, С. П. Кожушко, О. М. Леонтьєва, Є. І. Пасової, О. Б. Тарнопольського та ін.).

Наразі підготовка авіаційних фахівців у закладах освіти авіаційного профілю регламентується загальними, галузевими державними та міжнародними нормативно-правовими актами (Закони України «Про освіту» (2017 р.) та «Про вищу освіту» (2014 р.), Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 рр. (2022 р.), вимогами та стандартами Міжнародної Організації цивільної авіації (International Civil Aviation Organization, ICAO).

З метою покращення якості іншомовної підготовки відповідно до чинних законодавчих документів, слід здійснити системне вивчення та аналіз історико-педагогічного досвіду з метою, по-перше, застосування прогресивних методик, що застосовуються у сучасній іншомовній освіті, та, по-друге, уникнення можливих помилкових кроків у цій сфері.

Враховуючи вищезазначене, актуальним є необхідність дослідження та вивчення процесу іншомовної підготовки майбутніх авіаційних фахівців у період другої половини ХХ – початку ХХІ ст. Саме цей період в історії іншомовної підготовки майбутніх авіаційних фахівців характеризувався численними процесами реформування в системі вивчення іноземних мов (активний пошук нових форм, методів і засобів навчання; комп'ютеризація освітнього процесу в авіаційних навчальних закладах; стандартизація підготовки фахівців авіаційної галузі та підвищення вмотивованості майбутніх фахівців шляхом визначення та ознайомлення студентів/курсантів з чіткими вимогами щодо володіння іноземною мовою в процесі професійної авіаційної діяльності; застосування та ефективного впровадження міжнародних

вимог і стандартів підготовки авіаційних фахівців у сфері вивчення авіаційної іноземної мови).

Наразі педагогічна наука поповнюється дослідженнями, що вивчають питання щодо різноманітних аспектів підготовки майбутніх фахівців, а саме: становлення та розвитку вищої освіти України (П. С. Атаманчук, В. В. Безлюдна, Л. Д. Березівська, Н. М. Величко, С. У. Гончаренко, Н. М. Гупан, Є. В. Коршак, О. С. Ляшенко, Г. М. Мешко, Н. Г. Ничкало, В. А. Семиченко, Н. В. Слюсаренко, О. В. Сухомлинська, Н. О. Терентьева, К. Г. Трибулькевич, М. І. Шут та ін.); вивчення іноземної мови у закладах вищої освіти України (О. О. Заболотська, А. Ю. Долапчі, Г. І. Карловська, Г. О. Китайгородська, А. В. Котова, Л. Ю. Лічман, К. Д. Матійчук, Н. О. Микитенко, В. В. Мироненко, Л. К. Морська, С. Ю. Ніколаєва, Н. М. Примина та ін.). Зазначимо, що проблема іншомовної підготовки фахівців авіаційної сфери стала об'єктом досліджень провідних українських науковців: у доробках Б. С. Алякринського, А. Б. Колосова, А. Ф. Пчелінова та ін. розглянуто питання мовлення авіаційних операторів; О. М. Васюкович дослідила проблему формування професійної готовності майбутніх авіадиспетчерів до ведення радіообміну у нестандартних ситуаціях. Є. Б. Токарь розглядала педагогічну діагностику як засіб управління якістю підготовки майбутніх пілотів до ведення радіообміну. І. Б. Файнман вивчала проблему формування готовності майбутніх авіадиспетчерів до професійної самореалізації у процесі підготовки до ведення радіообміну. Однак аналіз джерельної бази дає підстави стверджувати, що історико-педагогічний аспект вивчення іноземних мов у закладах авіаційного профілю не був предметом системного вивчення й окремого аналізу.

Освітній процес у закладах вищої освіти авіаційного профілю має свою специфіку, що посилюється наступними *суперечностями* між:

- необхідністю використання загальної та авіаційної англійської мови для виконання професійних обов'язків фахівцями льотної галузі і повільним процесом удосконалення програм з професійної англійської мови для підвищення рівня іншомовної підготовки в закладах авіаційної освіти;

- потребою організації якісного процесу іншомовної підготовки у закладах освіти авіаційного спрямування на базі міжнародних стандартизованих вимог, з урахуванням національних особливостей та відсутністю історико-педагогічних досліджень, що стосуються аналізу стану іншомовної підготовки у льотних навчальних закладах;

- наявністю потреби в авіаційному персоналі на міжнародному ринку праці та відсутністю складених екзаменів з фахових дисциплін англійською мовою в процесі професійної підготовки в льотних навчальних закладах України, що дало б можливість отримати ліцензію пілота європейського зразка та працевлаштуватись за кордоном;

- необхідністю практичного засвоєння професійної англійської мови і відсутністю іншомовного професійного середовища в межах льотних закладів освіти;

– реальним внеском саме українських учених та педагогів у розвиток проблем авіаційної галузі та іншомовної підготовки авіафахівців й відсутністю детального висвітлення окресленого аспекту.

Виявлені суперечності підтверджують необхідність вивчення, аналізу та узагальнення іншомовної підготовки в історії розвитку вітчизняної професійної освіти у льотних навчальних закладах України (друга половина ХХ – початок ХХІ століття).

Зв'язок теми дослідження з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до науково-дослідної теми кафедри педагогіки та менеджменту освіти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (нині кафедра педагогіки та спеціальної освіти Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка) «Соціально-професійне становлення особистості» (державний реєстраційний № 0116U003481). Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (нині Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка) (протокол № 13 від 22 червня 2017 року).

Особистий внесок здобувача в отриманні наукових результатів та вирішенні конкретного наукового завдання. Дисертація є самостійною науковою працею, в якій висвітлені власні ідеї і розробки, що дозволили вирішити поставлені завдання. Робота містить теоретичні та методичні положення і висновки, сформульовані дисертанткою особисто. Використані в дисертації ідеї інших авторів мають відповідні посилання і використані для підкріплення результатів здобувача.

Достовірність та обґрунтованість отриманих результатів та запропонованих автором рішень, висновків, рекомендацій підтверджена теоретико-методологічною обґрунтованістю його основних положень; застосуванням методів, адекватних до предмета, мети та завдань дисертації; зіставленням отриманих даних із результатами інших досліджень. Достовірність підтверджується результатами апробації на численних конференціях.

Наукова новизна і теоретичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що *вперше*:

– цілісно та всебічно охарактеризовано теорію і практику іншомовної підготовки в історії розвитку вітчизняної професійної освіти у льотних навчальних закладах України (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.), з'ясовано її теоретичні, організаційні та змістові засади; визначено та обґрунтовано періодизацію іншомовної підготовки в історії розвитку вітчизняної професійної освіти у льотних навчальних закладах України в означених хронологічних межах:

1) (1961–1970 рр.) іншомовна підготовка у процесі зародження льотної освітньої системи цивільної авіації в умовах технічного переозброєння;

2) (1971–1984 рр.) іншомовна підготовка майбутніх авіафахівців в освітній системі цивільної авіації в період міжнародного співробітництва;

3) (1985–1992 рр.) іншомовна підготовка під час трансформації мереж і структур загальної і вищої освіти, зокрема авіаційної;

4) (1993–2007 рр.) іншомовна підготовка в період переходу до загальноприйнятих міжнародних стандартів і вимог до іншомовної професійної льотної підготовки за часів незалежності України;

– проаналізовано нормативно-правове забезпечення та динаміку розвитку іншомовної підготовки майбутніх авіаційних фахівців;

– виокремлено та проаналізовано провідні тенденції зміни змістовного навчально-методичного наповнення іншомовної професійної підготовки в льотних навчальних закладах України в кожному з визначених періодів;

– конкретизовано та охарактеризовано різницю щодо вимог до викладачів з авіаційної англійської мови;

Уточнено:

– провідні аспекти, положення, що складають теоретичні основи професійної іншомовної підготовки в авіаційній галузі;

– поняттєвий апарат дослідження: «професійна підготовка», «готовність до діяльності», «професійна іншомовна підготовка майбутніх авіаційних фахівців».

Подальшого розвитку в дослідженні набули:

– історіографія та класифікація джерельної бази дослідження;

– вивчення конкретно-історичних умов (соціальні, економічні, політичні) становлення та розвитку професійної іншомовної підготовки в авіаційній галузі; нормативно-законодавчої бази професійної іншомовної підготовки авіаційних фахівців в Україні другої половини ХХ – початку ХХІ ст.; навчально-методичне забезпечення процесу іншомовної підготовки майбутніх авіафахівців в умовах дистанційної освіти.

До наукового обігу введено маловідомі та раніше невідомі архівні матеріали, які забезпечують усебічне дослідження теорії і практики розвитку професійної іншомовної підготовки авіаційних фахівців в Україні другої половини ХХ – початку ХХІ ст.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що інформація, отримана під час дослідження, імплементована в роботу з курсантами та слухачами. Матеріали та висновки дослідження використовувались під час читання курсів «Іноземна мова», «Професійна англійська мова», «Основи авіації», що є в переліку обов'язкових навчальних дисциплін освітньо-професійної програми «Льотна експлуатація повітряних суден» у льотних закладах України (НАУ, ЛА НАУ, Кременчуцький льотний коледж ХНУ та ін).

Проаналізовані, систематизовані та узагальнені фактологічні матеріали, джерельна база та архівні документи можуть бути основою для майбутніх наукових робіт з історії педагогіки; для доповнення та оновлення змісту навчальних курсів з іноземної мови професійного спрямування, історії вітчизняної авіації, теорії професійної освіти, у процесі підготовки навчально-

методичного матеріалу та укладанні підручників, посібників із зазначених дисциплін.

Одержані дані та фактологічний матеріал можуть бути використані в діяльності авіаційних закладів освіти, льотних шкіл та навчальних льотних центрів вітчизняних авіакомпаній, спеціалізованих мовних шкіл, що викладають авіаційну іноземну мову.

Результати дослідження **впроваджено** в освітній процес Кременчуцького льотного коледжу Харківського Національного університету внутрішніх справ (№ 3/961 від 9 серпня 2022 р.), Кіровоградського льотного училища Національного авіаційного університету (№ 2 від 11 серпня 2022 р.), Слов'янського фахового коледжу Національного авіаційного університету (№ 379 від 15 серпня 2022 р.), Національного авіаційного університету (№ 02/1114 від 17 серпня 2022 р.), Льотної академії Національного авіаційного університету (№ 0108/1121 від 22 серпня 2022 р.) та Навчального центру ПАТ «МАОК «УРГА»» (№ 686/9 від 30 серпня 2022 р.).

Основні положення та результати дисертації оприлюднено на міжнародних наукових, науково-практичних конференціях: II Міжнародна науково-практична конференція «Dynamics of the Development of World Science» (Канада, Ванкувер, 2019), IX Міжнародна науково-практична конференція «Perspectives of World Science and Education» (Японія, Осака, 2020), V Міжнародна науково-практична конференція «Science, Society, Education: Topical Issues and Development Prospects» (Україна, Харків, 2020), VI Міжнародна науково-практична конференція «Science, Society, Education: Topical Issues and Development Prospects» (Україна, Харків, 2020), X Міжнародна науково-практична конференція «Modern Science: Problems and Innovations» (Швеція, Стокгольм, 2020), VIII Міжнародна науково-практична конференція «Fundamental and Applied Research in the Modern World» (США, Бостон, 2021), X Міжнародна науково-практична конференція «European Scientific Discussions» (Італія, Рим, 2021), VIII Міжнародна науково-практична конференція «Results of Modern Scientific Research and Development» (Іспанія, Мадрид, 2021), I Міжнародна науково-практична конференція «Recent Advances in Scientific World» (Мексика, Монтеррей, 2021), X Міжнародна науково-практична конференція «International Scientific Innovations in Human Life» (Великобританія, Манчестер, 2022), X Міжнародна науково-практична конференція «Innovations and Prospects of World Science» (Канада, Ванкувер, 2022), X Міжнародна науково-практична конференція «Modern Science: Innovations and Prospects» (Швеція, Стокгольм, 2022), XII Міжнародна науково-практична конференція «Science, Innovations and Education: Problems and Prospects» (Японія, Токіо, 2022), XIII Міжнародна науково-практична конференція «Modern Scientific Research: Achievements, Innovations and Prospects» (Німеччина, Берлін, 2022); *регіональна* науково-практична Інтернет-конференція «Український учитель: в контексті глобалізаційних процесів» (Україна, Кропивницький, 2021).

Оцінка структури дисертації, її мови і стилю викладання.

Робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел (337 найменувань на 37 сторінках), 17 додатків (на 38 сторінках). Робота містить 1 рисунок (на 0,4 сторінки), 1 таблицю (на 0,4 сторінки). Загальний обсяг дисертації становить 480 с., основний текст – 384 с.

Дисертація написана грамотною українською мовою, стиль викладання матеріалу відповідає прийнятому в науковій літературі.

Перелік наукових праць, які відображають основні результати дисертації. Результати дисертаційного дослідження висвітлено у 37 наукових публікаціях (з них 31 – одноосібна), серед яких: наукові публікації, які відображають основні наукові результати докторської дисертації: 13 статей у наукових періодичних виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України; 4 статті у закордонних наукових періодичних виданнях; 1 монографія; 3 статті (у співавторстві) у наукових періодичних виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та Scopus; наукові публікації, які додатково відображають наукові результати докторської дисертації: 1 навчально-методичний посібник, 15 тез.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ *Наукові публікації, які відображають основні наукові результати докторської дисертації*

Статті у наукових періодичних виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України:

1. Нечепорук Я. С. Англійська мова, як одна із офіційних мов Міжнародної організації цивільної авіації. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка. Випуск 182. 2019. С. 98-102. <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2019-1-182-98-101>
2. Нечепорук Я. С. Історико-педагогічні особливості викладання іноземної мови в Радянському Союзі (50-80ті роки ХХ століття). *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка. Випуск 186. 2020. С. 146-150. <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2020-1-186-146-150>
3. Нечепорук Я. С., Оніщук І. І., Усик Л. М., Аніщенко І. М., Василькевич С. С., Звоздецька В. Г. Іншомовна освіта як наукова категорія в контексті підготовки майбутніх педагогів. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. Випуск 8(128)29. С. 132-141. [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2020.8\(128\).29](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2020.8(128).29)
4. Нечепорук Я. С. Поняття іншомовної професійної підготовки в льотній професійній освіті. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка. Випуск 190. 2020. С. 221-224. <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2020-1-190-221-224>

5. Нечепорук Я. С. Іншомовна готовність як необхідна складова майбутньої професійної діяльності авіаційних спеціалістів. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка. Випуск 192. 2021. С. 116-119. <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2021-1-192-116-119>

6. Нечепорук Я. С. Основні принципи викладання іноземної мови в авіаційних закладах освіти (середина ХХ ст. – початок ХХІ ст.). *Молодь і ринок*. Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка Випуск № 3/189. 2021. С. 123-128. <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2021.228863>

7. Нечепорук Я. С. Інноваційні тенденції тестування у сфері іншомовної підготовки авіаційних фахівців. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна Національної академії педагогічних наук України. Випуск 2(20). 2021. С. 117–125. [https://doi.org/10.35387/od.2\(20\).2021.117-125](https://doi.org/10.35387/od.2(20).2021.117-125)

8. Нечепорук Я. С. Мова для спеціальних цілей (LSP): Особливості історичного розвитку. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. Випуск 2. 2021. С. 191-197. <https://doi.org/10.31499/2307-4906.2.2022.262962>

9. Нечепорук Я. С. Комунікативна взаємодія викладача і курсанта в процесі формування культури професійного мовлення у закладі льотної вищої освіти. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка. Випуск 204. 2022. С. 214-218. <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2022-1-204-214-218>

10. Нечепорук Я. С. Особливості іншомовної професійної підготовки у вітчизняних льотних навчальних закладах (50-60ті роки). *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка (серія: педагогічні науки)*. Випуск 17(173). 2022. С. 74-79. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7083192>

11. Нечепорук Я. С. Реалізація державних критеріїв та кваліфікаційних характеристик авіаційного фахівця у процесі іншомовної підготовки (згідно з нормативними документами 2019-2021 рр.). *Інноваційна педагогіка*. Приватна установа «Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій». Випуск 47. 2022. С. 23-27. <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/47.3>

12. Нечепорук Я. С. Провідні тенденції розвитку професійної іншомовної підготовки у вітчизняних льотних навчальних закладах (70-ті роки). *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Випуск 52. Том 3. 2022. С. 159-164. <https://doi.org/10.24919/2308-4863/52-3-23>

13. Нечепорук Я. С. Професійна іншомовна підготовка як основа льотної освітньої галузі: історія та реальність. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*.

Серія: педагогіка і психологія. Випуск 70. 2022. С. 73-77.
<https://doi.org/10.31652/2415-7872-2022-70-73-77>

Статті у закордонних наукових періодичних виданнях:

14. Necheporuk Yana Ukrainian aircraft construction as the precondition of emergence of domestic aviation education. *Pedagogy and Education Management Review*. Scientific Center of Innovative Researches, Tallinn, Estonia. Issue 1. 2020. P. 54-61. <https://doi.org/10.36690/2733-2039-2020-1-54>

15. Necheporuk Yana The conceptual aspects of vocational foreign language studying. *Pedagogy and Education Management Review*. Scientific Center of Innovative Researches, Tallinn, Estonia. Issue 1(3). 2021. P. 80-85. <https://doi.org/10.36690/2733-2039-2021-1-80>

16. Necheporuk Yana, Holovko Iryna, Radul Serhii Foreign language teaching in domestic non-linguistic educational establishments (historic review and development prospects). *Laplage em Revista (International)*. Vol. 7, n. 3D. 2021. P. 257-263.

https://www.academia.edu/60405573/Foreign_language_teaching_in_domestic_non_linguistic_educational_establishments_historic_review_and_development_prosp_ects

17. Savchenko Nataliia, Necheporuk Yana Foreign language preparedness for vocational communication of students in flight educational institutions. *Revista Espacios Education*. Vol. 42(09). Art. 7. 2021. P. 82-90. <https://doi.org/10.48082/espacios-a21v42n09p07>

Монографія:

18. Нечепорук Я.С. Історія розвитку іншомовної підготовки фахівців льотної галузі в процесі професійної освіти (середина XX – початок XXI століття): монографія. Дніпро: Середняк Т.К., 2022. 243 с. ISBN 978-617-8111-53-3

Статті у наукових періодичних виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та Scopus:

19. Medynska Alina, Vasylenko Olena, Lapshyna Olha, Krasnopera Tetiana, Necheporuk Yana, Bondarenko Oleksandra The Problem of Interactive English Language Learning in Distance Mode. *Postmodern Openings*, 13(3). 2022. P. 267-283. <https://doi.org/10.18662/po/13.3/489>

20. Kuchai Oleksandr, Skyba Kateryna, Demchenko Angela, Savchenko Nataliia, Necheporuk Yana, Rezvan Oksana The Importance of Multimedia Education in the Informatization of Society. *IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security*, Vol. 22 No. 4. 2022. P. 797-803. <https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2022.22.4.95>

21. Habelko Olena, Bozhko Natalia, Gavrysh Iryna, Khltobina Oleksandra, Necheporuk Yana Characteristics of the Influence of Digital Technologies on the System of Learning a Foreign Language. *Ingenierie des Systemes d'Information*, Vol. 27, No 5. 2022. P. 835-841. <https://doi.org/10.18280/isi.270518>

Наукові публікації, які додатково відображають наукові результати докторської дисертації

Навчально-методичний посібник:

22. Нечепорук Я. С. Англomовна підготовка авіафахівців у закладах вищої освіти України. Навчально-методичний посібник. Дніпро: Середняк Т.К., 2022. 140 с. ISBN 978-617-8111-54-0

Тези в матеріалах науково-практичних конференцій:

23. Нечепорук Я. С. Англійська мова – мова авіації. *Dynamics of the Development of World Science*. Vancouver, Canada, October 23-25, 2019. С. 253-258.

24. Нечепорук Я. С. Історичний нарис авіаційних освітніх закладів часів Радянського Союзу. *Perspectives of World Science and Education*. Osaka, Japan, May 20-22, 2020. С. 752-757.

25. Нечепорук Я. С. Сучасні освітні умови іншомовної підготовки спеціалістів авіаційної галузі України. *Science, Society, Education: Topical Issues and Development Prospects*. Kharkiv, Ukraine, April 12-14, 2020. С. 458-463.

26. Нечепорук Я. С. Нормативна база професійно-технічної та вищої освіти СРСР кінця ХХ століття. *Science, Society, Education: Topical Issues and Development Prospects*. Kharkiv, Ukraine, May 10-12, 2020. С. 550-553.

27. Нечепорук Я. С. Соціально-історичні передумови розвитку іншомовної професійної підготовки в цивільній авіації Радянського Союзу. *Modern Science: Problems and Innovations*. Stockholm, Sweden, December 13-15, 2020. С. 347-352.

28. Нечепорук Я. С. Передумови вступу Радянського союзу до міжнародної організації цивільної авіації. *Fundamental and Applied Research in the Modern World*. Boston, USA, March 17-19, 2021. С. 717-722.

29. Нечепорук Я. С. Щодо забезпечення ефективної професійної діяльності викладачів льотних закладів вищої освіти. *Український Учитель: в Контексті Глобалізаційних Процесів*. Кропивницький, Україна, Травень 2021 С. 78-81.

30. Нечепорук Я. С. Стандартизація вимог щодо рівня володіння іноземною мовою та їх місце в авіаційних закладах освіти. *European Scientific Discussions*. Rome, Italy, August 15-17, 2021. С. 155-159.

31. Нечепорук Я. С. Щодо методів ефективного оцінювання рівня володіння авіаційною англійською мовою. *Results of Modern Scientific Research and Development*. Madrid, Spaine, October 17-19, 2021. С. 273-278.

32. Нечепорук Я. С. Провідні тенденції розвитку навчально-методичного процесу навчання усного мовлення в льотних навчальних закладах України у 1960-х роках. *Recent Advances in Scientific World*. Monterrey, Mexico, December 18-19, 2021.

<https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/interconf/article/view/17470>

33. Нечепорук Я. С. Щодо методології дослідження процесу іншомовної підготовки в історії професійної освіти у льотних навчальних

зкладах. *International Scientific Innovations in Human Life*. Manchester, the United Kingdom, April 13-15, 2022. С. 347-350.

34. Нечепорук Я. С. Здобутки та перспективи розвитку діджиталізації професійної освіти в Україні. *Innovations and Prospects of World Science*. Canada, Vancouver, May 25-27, 2022. С. 494-497.

35. Нечепорук Я. С. Історичні маркери іншомовної підготовки у вітчизняних льотних закладах освіти середини ХХ століття. *Modern Science: Innovations and Prospects*. Stockholm, Sweden, June 25-27, 2022. С. 213-218.

36. Нечепорук Я. С. Кореляція державних освітніх вимог з професійною іншомовною підготовкою сучасного авіаційного фахівця. *Science, Innovations and Education: Problems and Prospects*. Tokyo, Japan, June 28-30, 2022. С. 450-454.

37. Нечепорук Я. С. Принципові основи викладання авіаційної англійської мови в Україні наприкінці ХХ століття. *Modern Scientific Research: Achievements, Innovations and Prospects*. Berlin, Germany, June 19-21, 2022. С. 354-357.

Дисертація Нечепорук Яни Сергіївни на тему: «Іншомовна підготовка в історії розвитку вітчизняної професійної освіти у льотних навчальних закладах України (друга половина ХХ – початок ХХІ століття)» на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки є самостійною та завершеною науковою працею, у якій виконано конкретне наукове завдання (виявлено навчально-методичні тенденції та особливості вивчення іноземної (англійської) мови у закладах вищої освіти авіаційного профілю у другій половині ХХ – на початку ХХІ століття та визначено основні напрями застосування історико-педагогічного досвіду в сучасній практиці).

Дисертація відповідає вимогам, передбаченим п. 7 та 9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук» (постанова Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197).

УХВАЛИЛИ:

1. Рекомендувати дисертаційне дослідження Нечепорук Яни Сергіївни «Іншомовна підготовка в історії розвитку вітчизняної професійної освіти у льотних навчальних закладах України (друга половина ХХ – початок ХХІ століття)» до розгляду у спеціалізованій вченій раді на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

2. Затвердити розгорнутий висновок кафедри педагогіки та спеціальної освіти щодо докторської дисертації Нечепорук Яни Сергіївни (додається).

З даного питання відбулося голосування.

Результати голосування:

«за» – 14;

«проти» – немає;

«утримались» – немає.

Постанова і висновок прийняті відкритим голосуванням одноголосно.

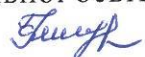
Головуюча на засіданні фахового семінару

доктор педагогічних наук, професор,
доцент кафедри педагогіки та спеціальної освіти
ЦДУ імені Володимира Винниченка Оксана ФІЛОНЕНКО

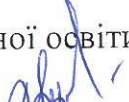
Рецензенти:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри природничих наук та методик їх навчання
ЦДУ імені Володимира Винниченка Надія КАЛІНІЧЕНКО

доктор педагогічних наук, професор,
доцент кафедри педагогіки та спеціальної освіти
ЦДУ імені Володимира Винниченка Тетяна ОКОЛЬНИЧА

доктор педагогічних наук, професор,
доцент кафедри педагогіки та спеціальної освіти
ЦДУ імені Володимира Винниченка Оксана ФІЛОНЕНКО

Секретар фахового семінару

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки та спеціальної освіти
ЦДУ імені Володимира Винниченка Тетяна БАБЕНКО

«02» лютого 2023 р.

